

بسم الله الرحمن الرحيم

اولو تانرى آدى ايله

آنادىلى

آلتى ايللىك ابتدائى مدرسه لرا وچون

۱۳۹۵

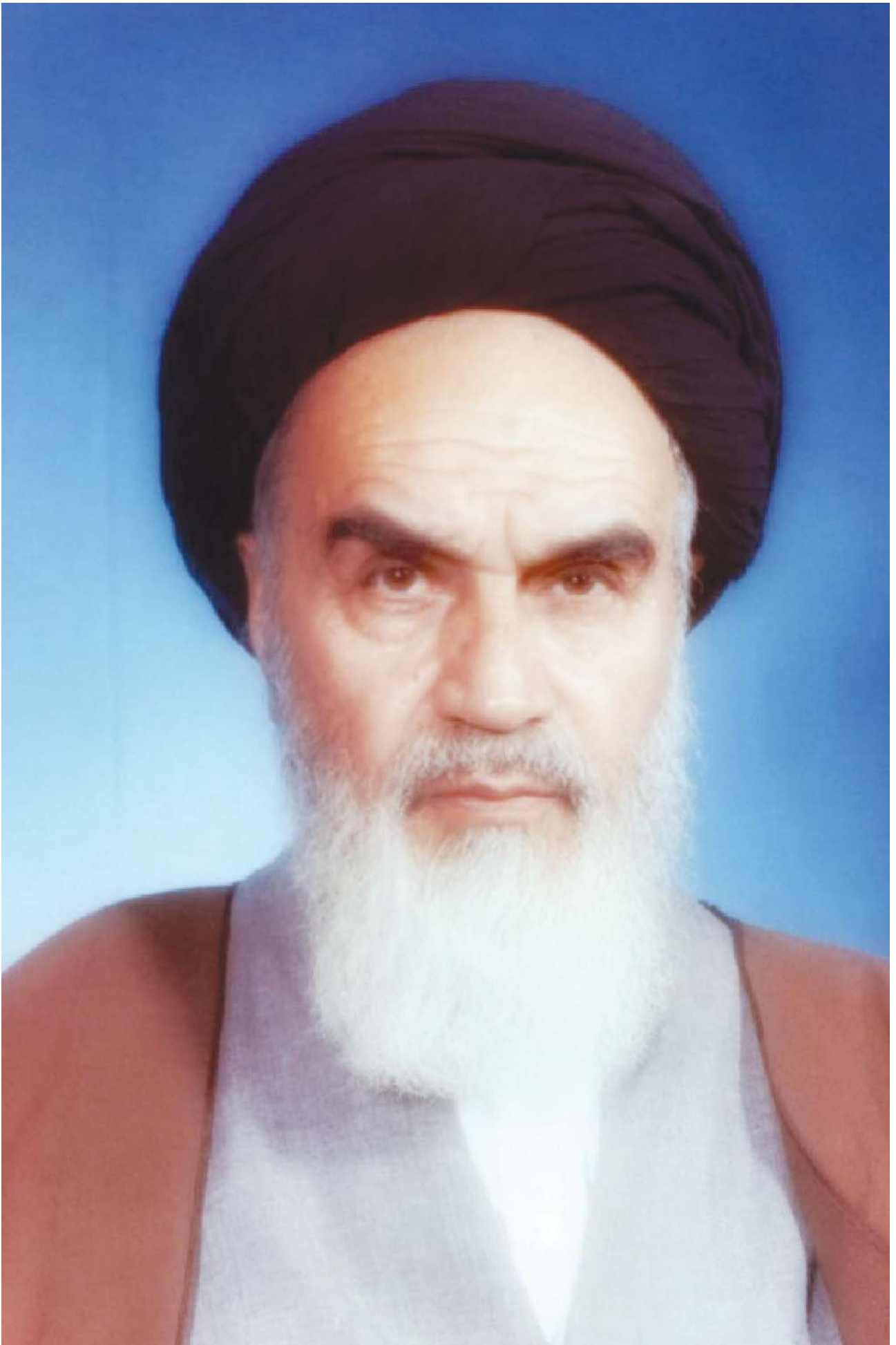
سرشناسه :	کریمی، محمدرضا، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام‌پدیدآور :	آنادیلی: آلتی ایلیک ابتدایی مدرسه لر اوچون / مولف محمدرضا باغبان کریمی؛ با همکاری اداره کل آموزش و پرورش استان زنجان.
مشخصات نشر :	زنجان: نیکان کتاب، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری :	۱۰۴ ص.؛ مصور (رنگی).
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۶-۴۱۶-۲
وضعیت فهرست‌نویسی :	فیپا
موضوع :	الفبای ترکی -- راهنمای آموزشی
موضوع :	Turkish language -- Alphabet -- Study and teaching
موضوع :	زبان ترکی -- خودآموز
موضوع :	Turkish language -- Self-instruction
شناسه افزوده :	سازمان آموزش و پرورش استان زنجان
رده‌بندی دیویی :	۴۹۴/۳۵۱۱
رده‌بندی کنگره :	PL ۱۳۷ / ک ۴ آ ۸ ۱۳۹۵
شماره کتابشناسی ملی :	۴۴۰۰۵۶۵

آنادیلی، آلتی ایلیک ابتدایی مدرسه لر اوچون
مؤلف: محمدرضا باغبان کریمی با همکاری اداره کل آموزش و پرورش استان زنجان
امور فنی: انتشارات نیکان کتاب
طراحی جلد:
چاپ و لیتوگرافی: ولیعصر
چاپ اول: پاییز ۹۵
تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۰۰/۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۶-۴۱۶-۲

دفتر نشر:

زنجان: چهارراه سعدی، روبروی بانک پاسارگاد، کوچه باقری، ساختمان سپهر، واحد ۴

تلفکس: ۰۲۴-۳۳۳۳۵۵۴۱-۲

به نام خدا

ظهور اسلام در تاریکترین دوران تاریخ علاوه بر شکستن بتهای جاهلیت، برتری انسانها را نه در ثروت و قدرت، بلکه در تقوا و پرهیزگاری قرار داد و آزادی انسانها را از یوغ بردگی و اسارت زورمداران بشارت داد. پیامبر بزرگوار اسلام با پیام الهی خود برابری و مساوات، دوستی و نیکی ملتها را نوید داد. این بشارت با طلیعه ی انقلاب اسلامی در ایران تحت رهبری قائد اعظم امام خمینی(ره) بار دیگر جلوه‌ای زیبا از اتحاد و یگانگی امت اسلامی را با هر زبان و فرهنگی جلوه بخشید. در بحبوحه ی انقلاب سال ۱۳۵۷، همه ی ملت ایران از ترک و فارس، عرب و کرد، لر و بلوچ دست در دست هم، یکدل و یک زبان و به رهبری امام بزرگ علیه طاغوت شاهنشاهی پیا خاستند و نظامی را مستقر کردند که قانون اساسی آن به عنوان میثاق ابدی امت اسلامی، عصاره ی تعلیمات دین مبین را در خود داشت. اصل ۱۵ قانون اساسی یکی از زیباترین پیام‌های الهی و تساوی مردم را در خود داشت و خدا را شاکریم که با روی کار آمدن دولت تدبیر و امید، زمینه‌ی اجرای این اصل معوق مانده فراهم آمده است.

بی‌تردید، اسلام با بشارت آزادی انسانها، زمینه‌ی اتحاد امت اسلامی را فراهم آورده و فرهنگ اسلامی سایه‌ی شکوهمند خود را بر روی ملتها افکنده است. جای بسی خوشحالی است که مردم ترک زبان ایران در طول تمام تاریخ اندیشمندان و فرهیختگانی را تقدیم اسلام و بشریت کرده است که آفریده‌های ادبی و هنری خود را بر پایه‌ی سه زبان عمده‌ی اسلام - عربی، فارسی و ترکی بنا کرده‌اند. از همان سده‌ی نخست ظهور اسلام، بزرگان آذربایجان - این سامان مقدس از خاک عزیز ایران، عالمان و دانشمندان ما یافته‌های دینی و علمی خود را در ظرف این سه زبان ریخته‌اند و زیبایی عربی را با حلاوت فارسی و هنر ترکی درهم آمیخته و ادبیاتی غنی به عالم بشریت ارزانی داشته‌اند. از این حیث - آفرینش به سه زبان - خدمتی بی‌بدیل ارائه داده‌اند که در بین هیچ ملتی سابقه ندارد. این بزرگان گنجینه‌ای غنی به ادبیات عربی اندوخته‌اند و آفرینش این بزرگان به زبان فارسی حیرت و اعجاب جهانیان را باعث شده و گستره‌ی ادبیات ترکی نیز بر پایه‌های عالی‌ترین تعلیمات اسلامی استوار گشته است.

نمایندگان ادبیات سه زبانه‌ی آذربایجان از مرزهای این سرزمین فراتر رفته و به کل بشریت تعلق گرفته است. این ادبیات اندیشه‌های والای انسانی را با عاطفه‌ای رقیق و با تلفیق علم و عقل جاودانگی بخشیده است. این ادبیات شاهکارهایی بی‌نظیر در ادبیات به شمار می‌آید که ظلمت دوران طاغوت بر روی آن غبار

انداخته و به نسیان سپرده بود. اینک با فراهم گشتن امکان اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی، حق می‌دانیم زبان و ادبیات اسلامی خود را در کنار زبان رسمی کشور برپا داریم و با همدلی و هم‌زبانی ملت بزرگ ایران، گام‌های استوار در راه ساختن ایرانی آباد و آزاد و از یوغ استکبار فراهم آوریم و یاس در دل دشمنان این ملت و امت بزرگ بکاریم.

این کتاب طرح اولیه‌ای بیش نیست و مسلم است که برای سالهای نخست نوشته شده است و با تجربه‌ای یکی - دو ساله می‌توان ایرادات آن را با کارشناسان فرهیخته‌ی این عرصه مرتفع ساخت. مطمئنیم امتی که دینش با إقرأ (بخوان) آغاز شده و کتابش قرآن (خواندنی) است، خواندن و نوشتن حق مسلم هر فردی است و فرا گرفتن سواد خواندن و نوشتن از این راه بسی ساده و کوتاه می‌گردد. با امید به الطاف الهی، می‌توان با همت و کاردانی فرهیختگان بیسوادی را در اندک زمان ممکن برچید. به امید آن روز!

آنادیلی

آلتی ایلیک ابتدائی مدرسه لر اوچون

أ - ب - ت

أنا أنا

أبا أنا

أنا بابا

ألما

أت

أنا أتا أبا بابا أت

ا - ب - ت

بادام

باغ

آت

توپ

بادام بابا باغ آت توپ

پ - د - ر

مداد

دفتر

کتاب

دووشان

بادام مداد کتاب دفتر دووشان

أل

أياق

دیش

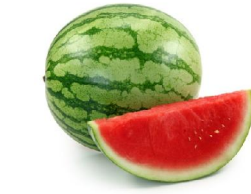
باش أل أياق دیش أت توپ باغ

دادا داداش دده توپ تور

ر-ز

آلما

قارپیز

أریک

آلما أریک قارپیز دووشان دیش باش
 بادام مداد دفتر کتاب أریک قار قارداش قاب

ق

قویون قوزو

آت

قوش (سئرچه)

قویون قوش آت قوزو دووشان

بو نه دی؟

بو توپ دی.
توپ

بو نه دی؟

و دووشان دی.
دووشان

بو نه دی؟

بو آت دی.
آت

أل آیاق دیش باش دوداق بارماق

بو نه دی؟

بو آل دی.
آل

بو نه دی؟

بو آیاق دی.
آیاق

بو نه دی؟

بو دیش دی.
دیش

آل دوداق باش آیاق دیش بارماق

ی - ش

دوشان آی پیشیک سیچان قوش

پیشیک

سیچان

قوش

دوشان

أل لىر

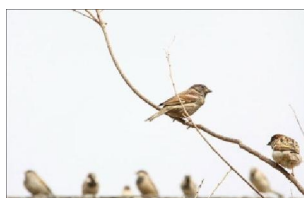
أل

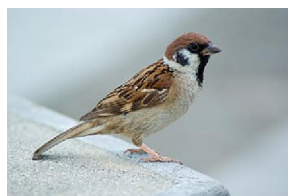
توپ لار

توپ

قوش لار

قوش

آت لار

آت

پيشىكلر
آت لار

دىل لىر
توپ لار

أل لىر
قوش لار

غ - ف - ق

اوتاق	اٲو
آت	توت
كَل	كٲت
دور	اوتور
آل	وٲر

آغ	باغ	ساغ	ياغ
	فيل	فيروزه	
قارا	قوزو	قيز	قايق
			اوزاق

ج - ح - خ - چ

خان خانانا خوش خوروز کتابخانا
وار - یوخ
آز - چوخ

آجی تاج باجی آج

قاچ آچ چادیر قوچ

ب: بو بیر باش بوش قاب

پ: تاپ توپ پالتار

د: دوه دایی دده دیز بولود

دوه

توپ آپار قوزو اوزاق قیز

ک - گ

گول گل گۆزل گۆیچک

کیم؟ کیم گلدی؟ بو کیمدی؟

بو کیمدی؟ بو یاشار.

بو کیمدی؟ بو ساناز

بو کیمدی؟ بو منیم بابام.

گول بایراق یول آری آیی بالیق یارپاق

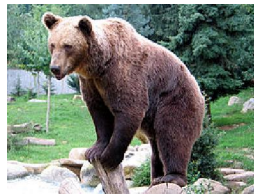
گول

بالیق

بايراق

آیى

کپهنگ

آرى

م: مامان موم ماشا بادام

کپهنگ قوش داش داداش باجى قارداش

قوش

صابون

آغاج

فیل

كىچىك بۇيوك

اوجا - آلچاق

كۆك - أرىق

- سحر - آخشام
گئجه - گوندوز
آغ - قارا
أغير - يونگول

سايالار

بئش	دۇرد	اۋچ	ايكى	بىر
اون	دوققوز	سگگيز	يئددى	آلتى
		اون ايكى		اون بىر

بىزىمكى	بىر - ايكى
قاپىنى اۋرت	اۋچ - دۇرد
ساماوار آلتى	بئش - آلتى
فرنگيز	يئددى - سگگيز
قىزمىزى دون	دوققوز - اون
بابامىن بۇركى	اون بىر - اون ايكى

ای - ی - او - و - او - و

ای: ائو ائل سئل دیئ

اوجا	آلچاق	کؤک	آریق
وار	یوخ	وارلی	یوخلو (یوخسول)
آز	چوخ	آج	توخ

س - ش

سایى سايماق سس درس ساواد ساماوار

باش ديش ايش شوربا آش قاشيق

شاد شام قاش آش ديش قوش قاريش قاشيق

ی - ل

یای یاش یاشیل آی آیلاز آیدا آییلین

ۋ

سۆز سۆزجوك سۆزلوك گۆز گۆزلوك

يئمك گۆرمك آتماق ساتماق آلماق گئدمك كلمك

قىزىل دمير تورپاق گوموش ميس پاس

قىزىل

غ - ق
آغ باغ ياغ آغاج

ط - ل
طوطى طاس قوطى طاووس

لال لاله بالىق بال شال آل ايل يول قولاق

لاله

شال

اون بىر اون ايكى اون اوچ اون دۆرد اون بئش
اون آلتى اون يئددى اون سگگيز اون دوققوز اييرمى

گلمک گئدمک گؤرمک سورمک ایچمک
یاتماق دورماق آماق ساتماق قیرماق

بولود گؤگ یاغیش قار یئل گون گونش
گوندوز گنجه آخشام گون اورتا گون باتان گون چيخان

تئز گنچ
دیری اولو

من سن او
بیز سیز اونلار

بورا اورا
گل بورا!
گئت اورا!

کتاب

بو کتابدی.
من کتاب اوخورام.
بو نهدی؟ بو کتابدی.

أل قول بارماق باش گوۋدە قىچ بويون بئل كورک

دال قاباق يوخارى آشاغى

باشماق آياق قابى ألك بۇرك

اللك

بۇرك

باشماق

ى

بوخ ياي ياز يازماق ياشيل يايلاق يول
 بو آلمادير.
 بو نه دير؟
 بو آلمادير.

او نه دير؟
 او موزدور.
 آدين نه دير؟
 سنين آدين نه دير؟
 من ياشار.
 من ساناز.
 منيم آديم سانازدير.

آخشام گنجه گوندوز گون اورتا سحر
 تبريز اردبيل اورميه زنگان تهران ايران خوراسان

بىزىم ائو

دونن آخشام مدرسه دن ائوه گئدديم. آناما سلام وئرديم. باجىمى اوپدوم.
 آنام غذا پيشيردى. من سو گتيرديم. هامى اوتوروب شام يئديك.
 سونرا من آناما كؤمك ائتديم. قاب – قاشيقى ييغيشديرديم.
 آنام قابلارى يودو. قارداشيم سفره نى ييغدى.
 هامى بير – بيرينه يارديم ائتديك.
 آتام و آنام بيزدن راضى اولدولار.

جوجه لر

نازلى و ائلناز ايكي باجى ديلار.
 نازلى، بالا جا باجيسى ائلنازا دئدى:
 باجى جان، جوجه لر آج دير. اونلارا دهن وئر.
 ائلناز تئز جوجه لرى سسله دى. جوجه لر جوک - جوک دئيه - دئيه قاچيب - گلدیلر.
 ائلناز بئله اوخودو:
 جیک - جیک جوجه لريم،
 جیک - جیک، جیک - جیک جوجه لريم.
 آى منيم جوجه لريم، آى منيم جوجه لريم،
 نه يئسه نيز، من وئرهرم
 سو وئرهرم، دهن وئرهرم.
 جیک - جیک، جیک - جیک جوجه لريم.

جوجه لر دهن يئديلر، سو ايچديلر. سونرا دويوب چمن ليگه قاچديلار.

اوشاق ایله بوز

درسه گندهن بیر اوشاق،
 چیخدی بوز اوسته قوچاق.
 سوروشدو بیردن - بیره
 دوشدو اوز اوسته یئره.
 دوردو اوشاق نئيله دی؟ -
 بوزا بئله سؤیله دی:
 سن نه یامانسان آی بوز!
 آدام بیخانسان آی بوز!
 آز قالیب عمرون سنین
 یاز گلر آرتار غمین.
 اریب سویا دؤترسن
 آخیب چایا گنده رسن.

گىچى

آلا – بولا بوز كىچى
 آى قوشا بوينوز كىچى!
 يالقيز گزمه، دولانما،
 داغا – داشا ديرمانما!
 بىر قورد چىخسا قارشىنا
 سن نه ائدەرسن اونا؟
 چوبان آچىنجا گۆزون،
 قالار ايكى بوينوزون.

یاز گونلری

گل – گل، آ، یاز گونلری
ایلین عزیز گونلری
داغدا اریت قارلاری
باغدا اریت قارلاری.

چایلار داشیب سئل اولسون
تاخیلار تئل – تئل اولسون
آغاجلار آپسین چیچک
یارپاغی لچک – لچک.

دورنا

آى ھاوادا اوچان دورنا،
بىزى قويوب قاچان دورنا!
گىت، خوش گلدىن، صفا گلدىن،
گله جكسن حاچان، دورنا؟

گۆى چمىندە گزەن دورنا،
سو اوزوندا اوزەن دورنا،
گل بىر گۆزوم گۆرسون سنى،
آل – قىرمىزى بزەن دورنا!

گىتمە، گىتمە، گۆزوم دورنا،
سنى وار بىر سۆزوم دورنا.
سنى گىندە، نىجە سىنىن
حسرتىنە دۆزوم دورنا؟

گوندهلىك ايشلر

من هر گون سحر تئزدن يوخودان اويانارام. سحرلىك يئيبب مدرسه يه گئدهرم.
 مدرسه يولو ياخين دير. يولداشلاريمى گوره رم.
 بيز بيرگه اويناريق.
 درس اوخويوب يورولاريق.
 ائوه گليب درسلى بير ده اوخويارام. قارداشيم منه يارديم ائدهر.
 انام دا يارديم ائدهر.

يئنى سؤز جوكلر:

يئنى: تازا

بيرگه: بيرلىكده، باهم

سحرلىك: صبحانه

يارديم: كؤمك، كؤمك

اوشاقلار گلین فیرفیرا دوزه لده ک:

- بیر دؤرد بوجاقلی کاغذی گوٲورون.
- اونو خط چکین.
- دؤرد بوجاقدان اورتایا بیر آز قالینجا قئچی ایله کسین.
- بوجاقلاری بوکون.
- اورتادا بیر سانجاق ایله تیکین.
- بیر تخته گوٲورون.
- سانجاقی اونا چالین.
- ایندی فیرفیرا حاضر دی. اونونلا اوینایین.

دۇرد فصىل

آ داشدى داشدى داشدى
 قار ارىدى، سو داشدى.
 تومورجوقلاندى مئشه
 باش قالدیردى بنۆووشه.

آ ياندى ياندى ياندى
 چۆللر نورا بوياندى.
 آز قالير كى اويلاغا
 گرک چۆكك يايلاغا.

آ دوشدو دوشدو دوشدو
 يارپاقلار يئره دوشدو
 سولدو چۆللر، ياماجلار
 چىلپاقلاندى آغاجلار.

آ دوندو دوندو دوندو
 شاختا گلدى سو دوندو
 ياغيش دۆنوب اولدو قار
 دوزلر گئيدى آغ پالتار.

شىنگولوم، شونگولوم مىنگولوم

بىرى وارمىش، بىرى يوخموش، بىر كىچى وارمىش. كىچى نىن اوچ بالاسى وارمىش. بىرى نىن آدى شىنگولوم، بىرى نىن آدى شونگولوم، او بىرى نىن دە آدى مىنگولوم.

بو كىچى هر گون گىدىب مىشەدە و چۆلدە اوتلايار، گىرى قايداندا بوينوزوندا اوت، اغزىندا سو، دۆشلىرىندە سود گىتىرمىش. آستانادا داينىب قاينى دۆيرمىش، شىنگولوم، شونگولوم، مىنگولوم آتلا-آتلا، دىنگىلدە-دىنگىلدە يە قاينى دالىنا گلىب سوروشارمىش:

- كىمدىر؟

كىچى دە جاواب وئرمىش:

- شىنگولوم، شونگولوم، مىنگولوم!

آچىن قاينى، مىن گلىم!

اغزىمدا سو گىتىرمىش،

دۆشومدا سو گىتىرمىش،

بوينوموزدا اوت گىتىرمىش.

شىنگولوم، شونگولوم، مىنگولوم سئوينىب تىز قاينى آچارمىش. كىچى ايچرى گىرىب اونلارنىن اوتونو، سويونو

وئرمىش. يىدىردىر، ايچىردىر، ياتىردارمىش. صباح اۇروشە گىندە يىنە دە هر گون اوچونون اوزوندىن اۇپوب

تاپشیرارمیش، شنگولوم، شونگولوم، منگولوم، قورد سیزی آدادار، آپارار یئیر، ها. هر کیم قاپینی دؤیدو، من دئین سۆزلی ائشیدمه میش آچماين.

گونلرین بیر گونو قورد اؤزونه سۆز وئردی کی، شنگولوم، شونگولوم، منگولومو یئیه جگم. کئچی نین قاپیسی نین آغزینا گلدی. یاواش - یاواش قاپینی دؤیمه یه باشلادی. شنگولوم، شونگولوم، منگولوم دینگیلده یه - دینگیلده یه قاپی نین دالینا گلیب سسلندیلر:

- کیمدیر؟

قورد دئدی:

- منم، کئچیم، بالالاریم، آچین قاپینی.

شنگولوم، شونگولوم، منگولوم او ساعات بیلیرلر کی، قاپینی دؤین آنالاری دئیل، قورددور، اونلارا کلک گلیر. قورد نه قدر بالواردی، قاپینی آچمادیلار. قورد قاپینی سیندیرماق ایسته ییردی، بیر ده گوردو کی، کئچی گلیر. قاجیب بیر کولون دالینا گیردی. اوردا گیزلندی کی، گؤرسون کئچی قاپینی نئجه آچیر. او، بیر طرفدن کئچی گلیب قاپینی دؤیه - دؤیه دئدی:

- شنگولوم، شونگولوم، منگولوم!

آچین قاپینی، من گلیم!

آغزیمدا سو گتیرمیشم،

دؤشومده سود گتیرمیشم،

بوینوموزدا اوت گتیرمیشم.

شنگولوم، شونگولوم، منگولوم اوینایا - اوینایا گلیب قاپینی آچدیلار. کئچی ایچری گیردی. همیشه کی کیمی اونلارا سو، اوت، سود وئردی. بیر آز اوردان - بوردان صؤحبت ائله دیلر. بالالاری قاپینی دؤبولدویونو سؤیله دیلر. کئچی دئدی:

- او خاین قورددور.

سونرا بالالارین اوزوندن اؤپوب گئتدی.

ایندی سیزه خبر وئریم قوردان. کئچی نین سۆزلیرنی قورد اؤیرنمیشدی. کولدان چیخیب بیر آز گۆزلهدی. سونرا یاواش-یاواش گئدیپ قاپینی دؤیمه به باشلادی. چیپشیر اوینایا-اوینایا قاپی نین دالینا گلیب سوروشدولار:

- کیمدیر؟

قورد سسینی کئچی نین سسینه اوخشادیب دئدی:

- شنگولوم، شونگولوم، منگولوم!

آچین قاپینی، من گلیم!

آغزیمدا سو گتیرمیشم،

دؤشومده سود گتیرمیشم،

بوینوموزدا اوت گتیرمیشم.

بالالاری ائله بیلیر کی، بونلاری چاغیران آنالاریدیر. جلد قاپینی آچدیلار. قورد او ساعات منگولومو یئدی، شنگولوم، شونگولوم قاجیب گیزلندیلر. قورد چوخ آختاردی، اونلاری تاپمادی. کئچی نین قورخوسوندان قاجیب گئتدی.

ائله کی، قورد گئتدی، شنگولوم، شونگولوم گیزلندیکلری یئردن چیخیب قاپینی باغلادیلار. بیر کونجه اوتوروب آغلاماغا باشلادیلار. آخسام دوشدو. کئچی اؤروشدن قاییدیپ قاپینی نه قدر دؤیدو، اونا جاواب وئرن اولمادی. چیپشیر ائله بیلدی کی، یئنه ده قورددور. اونا گۆره جاواب وئرمه دیلر. کئچی گئری چکیلیب قاپینا بیر بوینوز ایلیشیدیردی. دالبالا بیر بوینوز، ایکی بوینوز شنگولومله شونگولوم گۆردو کی، قاپینی سیندیراجاق، گلیب قولاق وئردیلر، بالاجا دئشیکدن باخدیلار کی، آنالاریدیر. قاپینی آچدیلار. کئچی اونلاردان سوروشدو:

- بس، منگولوم هانی؟

اونلار باشلادیلار آغلاماغا. احوالاتی آنالارینا دانیشدیلار. کئچی حیرصله نیب دئدی:

- یاخشی، قوردلا منیمکی قالسین، سیز قاپینی باغلایین، ائوده اوتورون.

بلى، كىچى دوشدو يولون آغزينا. آز گىتىدى، چوخ گىتىدى، گلىب بىر دامىن اوستونه چىخدى. آياقلارنى يئره دۇيمه يه باشلادى. اىچرىدن سس گلىدى:

- او كىمدى، دامىن اوسته، تاپپير-توپپور دۇيور، آياغىن دامىن اوسته.

كىچى دىدى:

- بالامى سن يئمىسن؟

تولكو دىدى:

- يوخ، من يئمه ميشم، گىت قوردان سوروش.

كىچى اوردان دميرچى نىن يانينا گلىب دىدى:

- دميرچى قارداش، منىم بوينوزلاريمى قىلىنج كىمى ايتى ائله، نيزه كىمى شيش. سنه بىر كاسا قايماق، بىر كاسا دا سود وئره جه يم.

دميرچى راضى اولدو. بىر آزدان كىچى نىن بوينوزلارى قىلىنجدان دا ايتى اولدو. كىچى اونون قايماغىنى، سودونو وئردى. كىچى گىتىدى چىخدى قوردون دامى نىن اوستونه. بو واخت قورد دا بىر قازان آش آسمىشىدى، اوجاغىن اوسته بيشيرىردى. كىچى دامى دۇينده بونون آشى نىن اىچينه تورپاق تۇكولدو. اوندا قورد چاغىردى:

- او كىمدىر دامىم اوسته،

توز تۇكر شامىم اوسته؟

آشىمى شور ائيله دى،

گۇزومو كور ائيله دى؟

كىچى جاواب وئردى:

- منم، منم، جاناوار

بوينوزوم قوشا-قوشا.

بالامى سن يئمىسن

گل گىرك بىر ساواشا.

قورد جاواب وئردى:

- چوخ گۇزل، گل ساواشا، ائله من سنى آختارىردىم.

قورد سۇزونو تامام ائله دى. ديشلرني قىچىرتدى، اىسته دى كىچىنى يئسين. كىچى اونا آمان وئرمه دى. گىرى چكىلىب ايره لى گلىدى، اونا ائله بىر بوينوز ووردو كى، بوينوزلار ايكى قارىش اونون دۇشونه ايشله دى. قورد بركدن اولايىب يئره بىخىلدى. كىچى او ساعات اونون قارنىنى بىر تىب منگولومو چىخارتدى، باغرىنا باسدى، گۇزلرىندن اۇپدو. قورد قىشقيرىب دىدى:

- وای قارنىم، وای.

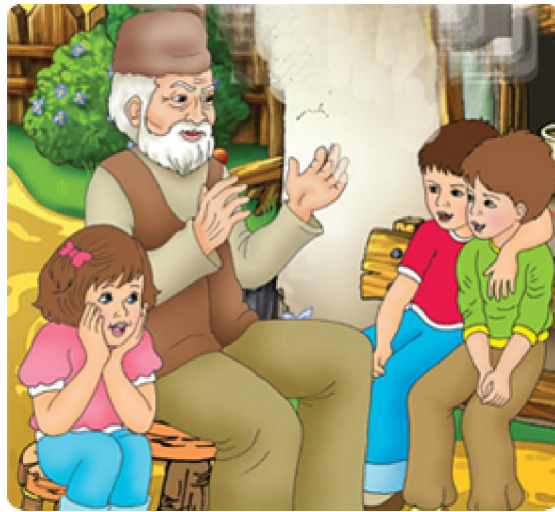
كئچى دئدى:

- منگولومو يئمه يىدىن!

واى قورساغىم دئمه يىدىن!

خاين قورد اۆلدو. كئچى بالاسى منگولومو گۆتوروب ائوه يوللاندى. شىنگولوم، شونگولوم منگولومو گۆرنده
چوخ سئويندىلر. اونون اوزوندىن-گۆزوندىن اۆپدولر، شادلىق ائله دىلر.
گۆيدىن اوچ ألما دوشدو، بىرى ناغىل دئيه نىن، بىرى قولاق آسانىن، بىرى ده منىم.

ناغیل

اوشاق لار موراد بابانین باشینا بیغیشمیشدیلار. بابا دا اونلارا جاوانلیغین دان دانیشیردی. موراد بابا دئییردی، جاوان اولاندا گۆل دن چوخلو بالیق توتاردیلار. گۆل قیراغینا گلیب، شن لیک قوراردیلار. اوشاق لار ماراقلاندىلار:

- موراد بابا، گۆلون قیراغی چوخ زیبیل لی دیر، سیز اوردا نئجه شنله نیردینیز؟
- اوندا گۆلون قیراغی ائله گۆزل، ائله تمیز ایدی کی، آدام حئیران اولوردو. اورا حتا باشقا یئرلردن ده قوناق لار گلیردی.

بابایا قولاق آسان دان سونرا دوست لار - صفر ایله محمد گۆله بالیق توتماغا گتتمه یه حاضرلاشدیلار. صفرین باجی سی سارا اونلارا گتتمک ایسته دیکده قارداشی اول راضی اولمادی:

- قیزلار بالیق توتماغا گتتمیر!
- من ساکیتجه اوتوروب سیزه باخارام.

محمد دئدی:

- نه اولاجاق، قوی گل سین!
- یاخشی، گل!

سارا سئويندى، اوغلان لارا قوشولوب باليق توتماغا گتتى. اوغلان لار سويا تيلوو آتيب چوخ گۆزلهين دن و اذيت دن سونرا صفرين تيلوونا نه ايسه دوشدو. او، سئوينجك تيلووو سودان چيخارتماغا باشلادى. اما... قارماغين داکى باليق يوخ... بير كۆهنه آياق قابى ايدى...

- نه قشنگ "باليق" دى! - دئيه سارا ايله محمد اونا گولدولر. صفر آياق قاينى بير يانا توللاييب يئنى دن تيلووو سويا آتيب گۆزله ميه باشلادى.

بير آزدان محمد تيلووو چكيپ سودان تكرى قوپموش اويونجاق ماشين چيخارتدى.

بو دفعه صفر اونا گولدو:

- ماشينين موبارك دى!

محمد اؤزونو سينديرماييب سيني ق ماشينى بير يانا آتدى.

اوشاق لار يئنه باليق گۆزلمك ده داوام ائتدى لر.

دوست لار داها سونرا گۆل دن قولپ سوز چؤمچه، سيني اىستان، ماشين رولو، كونسرو بانكاسى، جيري ق

توپ، الجك، حتى رتزين باليق چيخارتدى لار.

سارانين رتزين باليق دان چوخ خوشو گلدى. اونا گۆتوروب بير آغاجين آلتيندا اويناتماغا باشلادى. سونرا ايسه

اونا يوخو توتدو. يوخودا گۆردو كى، قوجاغين داکى رتزين باليق اينسان كيمي دانيشير:

- گۆرورسن ده نه اولوب؟
- نه اولوب؟ - سارا تعجیله سوروشدو.
- انسان لار بیزی محو ائدیرلر!
- نئجه؟
- گندهک، اؤزون شاهد اول!
- اول بالیق، آردینجا دا سارا اوزه - اوزه سویون دیینه دوشدولر. سویون دیینه نهلر یوخ ایدی...!! سارا اؤزونو لاپ زیبیل ماشینی نین ایچهری سینده حیس ائلهدی. بوردا بالیق لار آز قالا بوغولوردولار. یازیق لار حال دان دوشدوک لری دن اوزه بیلمیردی لر. چوخو آرخاسی اوسته اوزانمیشدی. بالاجا بالیق لار آنالارینا یالواریدی لار:
- آنا، بیزه یئم وئر!
- دؤزون بالالاریم، بیرتههر دؤزون، یئم یوخ دور. یقین کی، بیر گون بیزی خلاص ائدن تاپیلاجاق!
- بیزه یئمک، بیزه یئمک!
- کؤمک ائلیین، بالیق لار محو اولور!
- اونون سسینه اوغلان لار گلدی.
- سارا یوخودان آیلسا دا ساکیت له شه بیلیمیر، آغلا بیردی.

صفر باجى سى نين باشىنى سيغاللادى:

- نه اولوب سنه، سارا، نيه آغلايرسان؟

سارا ايچىنى چكه - چكه دئدى:

- ائله پيس يوخو گوردوم كى...

صفر باجى سىنى ساكىتلشديردى:

- آدام دا يوخو گورنده آغلايار؟ مگر سن بالاجاسان؟

سارا يوخوسونو اوغلانلارا دانىشدى. اوشاقلار يوخونون حقيقتنه اويغون اولدوغونو باشا دوشدولر. محمد

دئدى:

- اوشاقلار، بيزده معجزه لر كىتابى وار، اوردا يازيلير كى، بعضا يوخولار آدمى خبردار ائدير! منجه، سارانين

يوخوسو سئحيرلى يوخودور. اونا يوخودا اينسان دىلى بيلمه ين باليقلارين ايسته يى، آرزوسو چايب.

اوغلانلار سارانين سۆزلىرىنى دقتلە قولاق آسدىلار. قىزىن تكليفى اونلارنى دا اورىين دن اولدو. سونرا ايسه هر اوچو قرار وئردى:

- بىز گۆلو مۇتلق تميزلەمەلى بىك!

- گوجوموز چاتانا قدر ايشلەمەلى بىك كى، گۆل تميزلنسىن!

- ياللا، دوستلار، هايدى ايش باشينا!

بونون اوچون اونلار مکتب اوشاقلارنى دا كۆمگە چاغىردىلار. حتى كۆمگە بۆيوكلىرى ده چاغىردىلار. بۆيوكلىرى اول قالدېرىجى كران كىتېرىب گۆلون دېيىن دن توللانتى لارى تميزلەدىلر. سونرا ايسه چايىن بىر قولونو دۆندەرىب گۆله تزه سو بوراخدىلار. اوشاقلار گۆلون اطرافىنى دا تميزلەدىلر. بتلەجه بالاجالار هر گون گۆله گلېر، اونون دېيىن دن حتى خىردا توللانتى لارى دا چىخارىردىلار. بىر گون ده گۆله گلندە گۆردولر كى، اوردا بالىقلار اوزور. چوخ سۆيىندىلر. سئحىرلى بالىق اۆز سئحىرىنى گۆسترمىشىدى.

حیدربابایا سلام استاد شهریار^۱

حیدربابا، ایلدیریملار شاخاندا،
 سئلر — سولار شاقیلدایب آخاندا،
 قیزلار اونا صف باغلایب باخاندا،
 سلام اولسون شوکتیزه — ائلیزه،
 منیم ده بیر آدیم گل سین دیلیزه.

بایرام یئلی چارداخلاری بیخاندا،
 نوروز گولو، قارچیچه گی چیخاندا،
 آغ بولودلار کؤینکلرین سیخاندا،
 بیزدن ده بیر یاد ائلیه ن ساغ اولسون،
 دردلریمیز قوی دیککلسین، داغ اولسون.

حیدربابا گون دالیوی داغلا سین،
 اوزون گولسون، بولاقلارون آغلا سین،
 اوشاقلارون بیر دسته گول باغلا سین،
 یئل گلنده وئر گتیر سین بو یانا،
 بلکه منیم یاتمیش بختیم اویانا.

۱. استاد شهریار چاغداش آذربایجان و ایرانین بؤیوک شاعیری دیر. اونون بؤیوک بیر فارسیجا دیوانی و بیر جلد ده تورکو دیوانی واردیر. شهریار ۱۲۸۵ ایلینده تبریزده آنادان اولدو و ۱۳۶۷ ایلینده دونیادان کؤچدو. مقبره سی تبریزده "مقبره الشعرا" دادیر. شهریارین معروف شعرلری بونلاردیر: "علی ای همای رحمت"، "پیام به انیشتین"، "وای مادرم" و... اونون معروف اثری "حیدربابایا سلام" دیر کی دنیا دیلرینه چتوریلیبیدیر. باشقا اثرلری: "سهندیه" و غزلری دیر.

شعر

قوشلار، قوشلار، آقوشلار،
 چه - چه وورون بورادا،
 قونون بو تک بوداغا،
 آقوشلاریم گئتمه یین،
 قوشلار نه اوچون گئدیرسیز؟
 قوشلار اوچدو اکیلدی،
 بیر سس گلیر اوزاقدان،
 قیش گونلری یاخین دی،
 وار ایستی جه اؤلکه لر،
 صبر ائله قوی یاز اولسون،
 سوقات گتیره قوشلار،

قارانقوشلار، آقوشلار.
 گاه یئرده، گاه یووادا.
 چوخ گئتمه یین اوزاغا.
 منی غملی ائتمه یین.
 یوخسا کی سئیر ائدیرسیز.
 وای، سسلری کسیلدی.
 ائشیدیرم بایاقدان.
 سیزین یئرلر سویوق دی.
 قیشدا بیزه خوش گلر.
 بیر قار - یاغیش آز اولسون.
 بیزه گؤزهل ماهنیلار.

گئجه ايله گوندوز

ظلمت دونياني دوتار.	آخشام چاغى گون باتار،
اوشاقلار آيا باخار.	اولدوزلار گؤيده چيخار
دانيشاريق گولهر يىك.	گئجه بير گه اولار يىق
يورولون ياتار يىق.	دئيب - گولوب اوينار يىق

اوشودوم های اوشودوم

داغدان آلما داشیدیم	اوشودوم های اوشودوم
منه ظلوم سالدیلار	آرمیدیمی آلدیلار
درین قویو قازارام	من ظلومدن بئزارام
هانی اونون ائرکگی	درین قویو بئش گئچی
قنبر بوجاخدا اوینار	ئرکگ قازاندا قاینار
قارغی باتیب بودونا	قنبر گئدیب اودونا
بیر دهنه گوموش تاپدیم	اگیلیدیم چیخارتماغا
تات منه داری وئردی	گوموشو ساتدیم تاتا
قوش منه قانات وئردی	دارینی سپدیم قوشا
حق قاپیسین آشماغا	قاناتلانیدیم اوشماغا
کلید دوه بویونوندا	حق قاپیسی کلیددی
گیلان یولو سر به سر	دوه گیلان یولوندا
میمونون بوالالاری	ایچینده میمون گزر

منی گورجک آغلادی

بۆيوك اداملارین گۆزەل سۆزلىرى

حضرت محمد(ص):

سيزین گولوشونوز انسانلارا گۆزەل بیر ھدیە دیر.

حضرت علی(ع): چوخ دانیشان چوخ بیلمز.

در دینی یالنیز درد بیلن آداما سؤیله.

امام صادق(ع): یولداشینان نه شوخلوق ائت، نه ساتاش.

امام علی النقی(ع):

بو دونیا گنجیجی بیر بازار دیر؛ بعضی لری قازانار، بعضی لری ضرر ائدهر.

کونفوسیوس: قارانلیغا لعنت ائدینجه، بیر شمع یاندیر.

نئلسون ماندئلا: بیزه ظولم ائدهنلری باغیشلاریق، اما اونوتما ریق.

بولود قره چورلو – سههند: سحری آختاران گنجه دن قورخماز.

بابک: قیزارا – قیزارا اولمک، سارالا – سارالا یاشاماقدان یاخشی دیر.

آتالار سۆزو: اومودو االدن وئرهن چوخ شئی لری االدن وئرهن.

مونتسکیو: انسان آخار چای کیمی دیر، درینلشدیکجه لام آخار.

ماهاتما گاندی: سوچلودان یوخ، سوچدان اوزاق گز.

امیر تیمور: بۆيوك آدام بیر دفعه اولر، قورخاق آدام گونده بیر دفعه.

شاه اسماعیل:

بابالاریمیزدان اوچ امانت بیزه قالیب: دلیمیمز، دینیمیز، وطنیمیز.

ویکتور هوگو:

اؤزونو اداره ائده بیلمه یین، اؤزگه دن اطاعت ائتمه لی دیر.

افلاطون: انسانلاری سۆزلریله یوخ؛ عمل لریله یوخلا یین.

جورج برنارد شاو: باجاریقلی آدام عمل ائدهر، باجاریقسیز انتقاد.

آتالار سۆزو:

ننجه دیل بیلن ننجه آدام دیر، آنادیلینی بیلمه یین ننجه آدام دیر؟

آنادیلىمیز مدرسه لرده

انقلاب آزادلیق گتیردی. آنا دیلیمیز ده آزاد اولدو. آنا یاسا بو اجازهنی ایران ملتینه وئردی و هر بیر کس آنا دیلینده یازیب - اوخویور.

ایران جمهوریتی نین باشقانی ایران ملت نین سئچیم لریندن یارانیدیر. جمهور باشقانی سئچگی لر زمانی سؤز وئرمیشدیلر کی آنا یاسانین ۱۵ جی اصلینی اجرا ائده چکلر. آنا یاسادا درس اوخوماق و ساواد قازانماق حقی آنادیلینده وئریلمیشدیر. ایندی بو اصل اجرا اوچون باشلانیر. بو اصلین اجرایی ایران ملت نین بیرلیگینی قازانماق دیر. دوشمن داها تفرقه سالما ییلمه یه چکدیر. بو اصلین اجرایی گؤسته ریر ایران ملت نین هر نئچه دیللی اولورسا اولسون، اوره ک لری بیردیر. ملت بیر اورک اولسا، هئچ دوشمن اونا باتا بیلمز.

ایران ملت نین هر قوم - طایفادان اولورسا اولسون، سسی بیردیر، اوره یی ده بیردیر. هامی بیر وطنی سئویر و اوچا سسله چیغیریر:

یاشاسین ایران! یاشاسین ایرانلی لار!

یئنی سؤز جوک لر:

آنا یاسا: اساسی قانون

باشقان: رئیس

سئچیم: انتخاب

سئچگی لر: انتخابات

تنبل لیک

شاهین ایش گۆرمه یی خوشلامیردی. اونا تاپشیریلان ایشی کۆنول سوز گۆزر، سونرا "یورولدوم" دئییب اوتوراردی.

بیر گون شاهین کنده - ننه سی نین یانینا گلیر. آخشام بیر آز اوشاق لارلا اوینایان کیمی ساعت سککیز اولمامیش یاتیر.

سحر ننه سی اونو نه قدر اویادیرسا، شاهین یورولموشام دئییب - دور مور. ننه گون اورتایا یاخین تندیرده چۆرک یاییب ائوه قاییداندا گۆرور کی، شاهین هله یاتیب. او، هیجانلا نوه سیننی یوخودان اویادیر:

- شاهین، بالا، دور آیاغا! ایندییه قدر ده آدام یاتار؟ تنبل لیک سنی خسته لندیر کی...

- ننه، آدام نیه اسنه بیر؟

- اسنه ینده آدامین تنبل لیگی چیخیب گئدیر.

- نجه گئدیر، هارا گئدیر؟... سن تنبل لیگی گۆرموسن؟

- یوخ، گۆرمه میشم. او، همیشه من دن گیزله نیر، قورخوب قاچیر.

- هاردا گیزله نیر؟

- او چوخ حیله گردیر. هر یئرده گیزله نه بیلیر. یویولمامیش قاب لارین آرخاسیندا، سوپورولمه میش

زىبىل يىن ايچرى سىندە، دوغرانمامىش اودون لارىن آراسىندا، پالچىقلى باشماق آلتىندا، حتى فىرچالانمايان دىش لرىن آراسىندا دا اۆزونه يىر تاپا بىلىر.

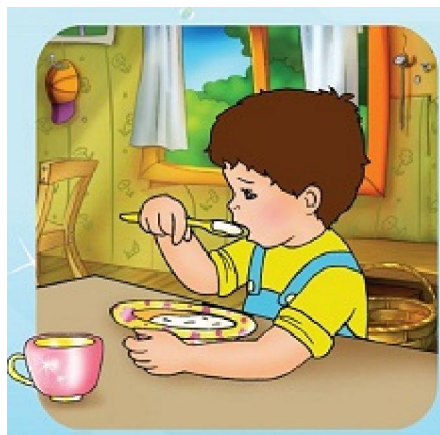
- ائله دىر كى وار. او، حتى زىانكار دىر دا.

اوشاق لارى تنىل لىش دىر، اونلار دىش لرىنى فىرچالامىر، دىش لرى خاراب اولور، چورويور. اوندا تنىل لىك سئوينىر. چونكى دىش لر خاراب اولاندا اونون يىرى بؤيويور، خاراب دىش لرىن آراسىندا اۆزونه يووا دوزل دىر. خاراب دىش لر آغرىيىر، تنىل لىك سئوينىر.

- البته! تنىل لىك بونو بىلىر، اونا گۆره ده گۆزومه گۆرونمور. ايندى ايسه قالخ، آل-اوزونو يو، دىش لرىنى فىرچالا، تنىل لىكى قووالا!

- بو ساعات من اونا گۆستهررم، - دئيب، شاهين حاماما كئچدى. هميشه كين دن فرق لى اولاراق ترميز يويوندو. سحر يىمگىنى ده ماراقلا يىدى.

بیر آز جیزگی فیلمینه باخدی. سونرا ایسه حیس ائله دی کی، گۆزلی یومولور. دئدی:
من یورولموشام.

ننه سوروشدو:

- نه ائله میسن کی، یورولاسان؟

- دونن اوشاق لارلا چوخلو فوتبال اوینامیشام، یورولموشام.

ننه گولدو:

- دونن اوینادیغین کئچمیشده قالدی. دونن دن یورغونلوق قالماز. یاتیب دوراندا یورغونلوق کئچیر.

اؤزونو یورغون حیس ائله بیرسن سه، دئمه لی تنبل لیک سنی اؤزونه چکیب دئییر: گل، گل منه طرف، دوستوم اول، دوست لاریمین سایى آرتسین.!"

- اوندا ائله ایسه توت آغاجی نین دییینی بئله، سونرا اونا سو وئر. تنبل لیک سودان قورخور. سویو آئینده
گۆرن کیمی قاچاجاق.

- بو ساعات، - دئییب شاهین باغا گئتدی. ننه سی دئین کیمی ائله دی. آغاجین دییینی بئله ییب اونا سو
وئردی. آغاج ائله بیل جانلاندی.

اونون بوزوشموش یارپاق لاری آچیلدی، آغاج دیله گلیب دئدی:

- ساغ اول، اوغلان! منی سئویندیردین. یارپاق لاریم تنبل له شیب سولموشدو.

- یقین، تنبل لیک بو اودونون آلتیندا گیزله نیب، ایندی اونو قووارام.

اودون لاری دوغرا دیق دان سونرا شاهین چئله ک کول لاری نین آراسین دان آلاق اوتلارینی تمیزله دی. او هر
دفعه آلاق اوتونو قالدیراندا دئییردی:

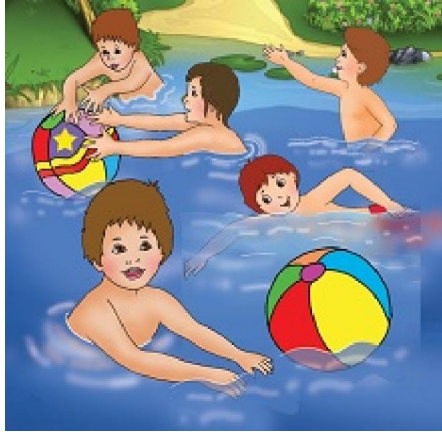
- هارداسان، تنبل لیک! بو ساعت سنی تاپیب قووارام! گیزلنه بیلمزسن!

اما هئچ يئرده آختاردیغینی تاپا بیلمیردی.
 بئله لیکله، شاهین بوتون گونو ایشلهدی. ننه ائله سئوینیردی کی... آخی نوهسی تنبل لیک خسته لیگین دن
 ساغالیردی.

سونرا شاهین اوشاق لازلا اویناماغا گتتدی. اونلار چایا چیممه یه گتتدیلر. فوتبال اوینادیلار، آغا جا دیرماشیب
آلچا یتدیلر، ائله ماراق لی اولدو کی...

- دور یات، یورولموشان! بو گون بوتون گونو ایشله میشن، اورا - بورا قاچمیشان!
- یوخ، آی ننه، یورولمامیشام! اما بیر شئی دئییم سنه، تنبل لیگی هئج یئرده تاپا بیلمه دیم.
شاهین تامام ده بیشمیشدی.
- لاپ یاخشی، دئمه لی سن تنبل لیگی بیردفعه لیک قووموشان!
شاهین چوخ سؤیندی. چونکی او، تنبل لیگه غالب گلمیشدی. داها حیله گر تنبل لیک هئج واخت اونو آلدادا
بیلمه یه جکدی.

حىكايە

موللا نصرالدين قونشولارى ياخشى اداملاردىلار. ھىمىشە باشقالارىنا ياردىم ائتمك اوچون خاضىردىلار. آنجاق قونشولار آراسىندا بىر كىشى دە واردىر كى ھامىدان بوج آلىب – وئرمىر. اونو تانىانلار دا داھا اونا بوج وئرمك اىستەمىرلر. بىر گون ھمان كىشى موللا نصرالدين قاپسىنا گلير و دئىير: خوجا، ائششەگىنى منە بوج وئر. صاباح گتيرىب وئرەرم.

موللا نصرالدين دئىير:

ائششە يى خانىم آپارىب شەرە. صاباح گل، سنە وئریم.
بو زامان ائششك باشلىر آنقىرماغا. قونشو دا بونو ائشىدىر. دئىير :
بس موللا، نىيە يالان دئىيرسن؟ ائششەگىن سسى گلير. سن حيا ائت.
موللا دئىير: – سن حيا ائت، سن منىم سۆزومو اينانمىرسان، ائششەگىن سۆزونو اينانمىرسان؟

سۆز جوكلر:

قونشو – ياخشى – باشقا – باشقالار – آنجاق – آراسىندا – بوج – ائششك – بىر گون – كىشى – صاباح –
آپارماق – وئرمك – اينانماق – يالان – نىيە

گرامر :

أمر:

گلمک = گل + مک = گل

گئتمک = گئت + مک = گئت!

گۆرمک = گۆر + مک = گۆر!

آلماق = آل + ماق = آل!

توتماق = توت + ماق = توت!

باخماق = باخ + ماق = باخ!

نهی: بیر ایشى گۆرمه مه به امر ائدیر. علامتی "مه" ایله "ما" دیر، امر فعلی نین سونونا بو علامت لر گلر:

گل = گلمه!

گئت = گئتمه!

گۆر = گۆرمه!

آل = آلما!

توت = توتما!

باخ = باخما!

صرفِ حال:

گلمك -

من	گلیرم،
سن	گلیرسن،
او	گلیر،
بیز	گلیریک،
سيز	گلیرسینیز،
اونلار	گلیرلر

دئمك -

من	دئیرم،
سن	دئیرسن،
او	دئیر،
بیز	دئیریک،
سيز	دئیرسینیز،
اونلار	دئیرلر

آلماق -

من	آیرام
سن	آیرسان
او	آیر
بیز	آیریق
سيز	آیرسینیز
اونلار	آیرلار

اوخوماق -

من	اوخورام
سن	اوخورسان
او	اوخور

اوخوروق	بىز
اوخورسونوز	سيز
اوخورلار	اونلار

تاپشيريقي:

گتيرمك - گتيريرم، / ساتماق - ساتيرام / گورمك - گورورم

منفى : گليرم = گلديرم

وتيريرم - وتيرديرم

تاپشيريقي:

گتتمك / گورمك / الماق / ساتماق / سورمك

اسم، حال لاردا :

قاپى / قاپى يا / قاپى دا / قاپى دان / قاپىنى
 زنگان / زنگانا / زنگان دا / زنگان دان / زنگانى
 تبريز / تبريزه / تبريزده / تبريزدن / تبريزى

تهران بويوك شهردير.

من تهراندا ياشايرام.

من تهрана گتديرم.

من تهراندان گليرم.

من تهراانى سئويرم.

تبريز گوزل شهردير.

سن تبريزه گتديرسن.

من تبريزده ياشايرام.

سن تبريزدن گليرسن.

من تبريزى سئويرم.

حیکایه

موللا نصرالدین هر جمعه گونو مچیده گئدیب دانیشاردی. بیر گون گو یلو ایسته میر دانیشسین. منبره چیخیر،
دئییر :

آی جماعت، بیلیرسینیز نه دئمک ایستیرم؟

جماعت دئییر : یوخ.

موللا نصرالدین دئییر : ایندی کی سیز بیلیرسینیز من نه دئییم؟ - بونو دئییر، منبردن آشاغی ائیر.

ایکینجی گون یئنه دانیشماق ایسته میر. منبره چیخیر، دئییر : بیلیرسینیز من نه دئمک ایستیرم؟

جماعت سس وئیر: هه، بیلیریک.

موللا نصرالدین دئییر: ایندی کی بیلیرسینیز، داها بیر ده دئمک واختی تلف ائتمک دیر. - یئنه منبردن ائیر،
گئدیر.

اوچونجو گون جماعت بیغیشیب دئییرلر: گلین یاریمیز دئییک: بیلیریک و یاریمیز دئییک: بیلیریک. اوندان
موللا مجبور اولار دانیشسین.

اوچونجو گون موللا منبره چیخیر، دئییر: آی جماعت، بیلیرسینیز من نه دئمک ایسته بیرم؟

جماعتین یاریسی دئییر : هه

یاریسی دئییر : یوخ.

موللا نصرالدین دئییر : بیلن لر بیلمه ین لره دئسینلر. - بونو دئییر و منبردن ائیر.

سوژ جو کله:

جومعه گونو - مچید - گندمک - دانیشماق - ایسته مک - ایسته مه مک - چیخماق - دئمک - بیلیمک -

هه - یوخ - ایندی - ایندی کی - داها

حىكايە

بىر قوجا كىشى اۋلدى و چوخلو مال – دولت اوغلونا قالدى. اما اوغلان هوشلو – باشلى دئىيل ايدى. پوللارى خىج ائدىب، ماللارى ساتدى و خىج ائدى، مال – دولت قورتاردى. يوخسول اولوب، دوستلارى االدن وئردى. تىك قالدى. آنجاق ائشىتىدى بىر قوجا كىشى وار چوخ مهربان، هامىيه يارديم ائدىر. ادى موللا نصرالدين. سفته اوغلان موللانصرالدين يانينا گلدى. دئدى:

موللا، من پولومو، مال – دولتى قورتاردىم. ايندى يوخسول اولدوم. دوستلاريمى االدن وئردىم. تىك قالدىم. اونا گووره من غملى يم. نه ائدىم؟

موللا نصرالدين گولدى و ياواشجا دئدى:

اوغولوم صبر ائيله! تئزلىكجىچ دوزه لر.

اوغلان سئويندى. دئدى: يانى من يئنه پوللو و دولتى اولوب، دوستلاريم يانيمما گله جىكلر؟

موللا نصرالدين دئدى: يوخ، من بئله دئمەدىم. سن يوخسول اولوب، دوستلارى االدن وئرمىسن. بىر زامان كئچر سن بونا آليشارسان. داها غملى اولمازسان. اوندا تىك، هم ده يوخسول ياشايرسان.

حىكايە

موللا نصرالدين بىر كوچه ده اوتوروردو. اورادا بىر قونشو واريدى يالانچى. هر نه اآردى قايتارمازدى. هامى اوندان اجىق اندهردى.

بىر گون سحر تئزدن موللا نصرالدين قايسىنى چالدى. موللا نصرالدين قايسىنى آچدى.

كىشى قاپى داليندا ايدى. دئدى: ماللا، اولاغىوى منه بورج وئر. شهره گئدىم، يوكومو گئيرىم، اولاغى دا قايتارىم سنه وئرىم.

موللا نصرالدين دئدى: گئج گلدين دوستوم، سحر تئزدن خانىم شهره گئدىردى، اوزو ايله اولاغى آپاردى. بو زامان اولاغ باشلادى اولاماغا.

كىشى دئدى: ماللا، نىيه يالان دانىشيرسان؟ اوتان! يالان دانىشما پىسدى!

موللا دئدى: سن اوتان! سن منىم سوزومو اينانمىرسان، اما بىر اولاغىن سوزونو اينانمىرسان؟

حیکایه

موللادان سوروشدولار: ماللا، جنازه آپاراندا آدام تابوتون هاراسیندا اولماسی یاخشیدی؟ قاباغیندا یا دالیندا؛ سولوندا یا ساغیندا؟

موللا دئدی: تابوتون ایچینده اولمایین؛ هاراسیندا اولورسوز اولون!

حیکایه

موللا بیر باغا گوردی. اریک آغاجینا چیخیب اریک یئمگه باشلادی. بو زامان باغبان یئتیشدی.

سوروشدو: سن کیمن؟ نیه آغاجا چیخمیسان؟

موللا دئدی: من بولبولم، آغاجا قونموشام کی اوخویام.

باغبان دئدی: بیر آغیز اوخو گۆرک نئجه اوخویورسان؟

موللا باشلادی اوخوماغا. اما سسی بولبولندن چوخ قارقانی یادا سالیر.

باغبان دئدی: بو نه اوخوماقدی؟ سن بولبول یوخ، قارقاسان.

موللا دئدی: ائله اریک یئین بولبول بوندان یاخشی اوخوماق باچارماز.

حیکایه

بیر گئجه، موللانی قونشولوغوندا بیر قیشقیریق قوزاندی. موللا سسه اویاندی. هاوا سویوق ایدی. یورغانی اؤزونه چولویوب ائودن ائشیگه چیخدی گۆرسون نه خبر وار؟. موللا آیاغین قاپیدان ائشیگه قویاندا بیر نفر یورغانی اونون چیگنیندن قاپیب آپاردی. قارانلیق اولدوغوندا کیم اولدوغونو گۆرمه‌دی. ائوه قاییتدی.

آروادی سوروشدو: موللا نه خبر واریدی؟ داعوا نه اوستونده ایدی؟

موللا دئدی: خانیم داعوا منیم یورقانیم اوستونده ایدی. یورغان گئتدی، داعوا بیتدی.

سلام اوشاقلار

گلىن آنادىلىمىزى اؤيره نك.

دىلىمىزى نئجه يازاق؟

تور كو قايدالى بىر دىلدىر. اوندا هئچ بىر قايداسىزلىق يوخدور. تور كجه مىز دونيانىن ان قايدالى دىلى تانىنىر. بونا گۆره ده اونون اؤيره نمه سى چوخ ساده دىر. گلىن بىز ده آنا دىلىمىزى اؤيره نك.

بونو بىلمه لى بىك هر كلمه، بىر نئچه حرفدن يارانىر. بو حرفلر ايكى جور دور:

سسلى / سس سىز

سسلى حرفلر بونلار دىر:

آ aA آنا، آتا، بادام

ا ه ه e ا، اريك، اورك، كلمه،

ا e E ائو، سئل، دئ

او oO اولار، سولماز،

او uU اولدوز، سو

او ö Ö اؤز، سؤز

او ü Ü اوز، اوزوم

اي ا i ايل، بىر، ايكى

اي ا i قىز، ايلدىرىم

بو سسلى حرفلر ايكى بؤلونور: قالين / اينجه

بونلار قالين دى: آ، او، U، او، O، اى ا

بونلار اينجه دىر: ا، e، ö، ü، و، ü، اى ا

ایندی دیلیمیزین بیرینجی قایداسی:

سس اویقونلوغو

هر کلمه بیر نچه حرفدن یارانیر. بیر کلمهده سسلی حرفلر هامیسی یا قالین دیر، یا اینجه. دیلیمیز یاپیشقان بیر دیلدیر؛ یانی اونا یاپیشان اکلر ده: اینجهلره اینجه یاپیشار، قالینلارا، قالین. بو قایدا، دیلیمیزه موسیقی و گۆزهل آهنگ وئریر؛ آدینا سس اویقونلوغو دئییلیر.

آد

آد یا اسم بیر کلمه دیر کی بوتون شئی لری اونونلا آدلاییریق. مثلا: آلماء، ال، آعاج، ائو، تبریز، تهران، یاشار، اولدوز، یومورتا، تویوق، آی، گونش، کتاب، قلم و سایره.

آد جمع باغلانار. تورکوده علامتی ایکی دانادیر: لر / لار

اینجه حرفلر اولان کلمه لر، لر ایله جمع باغلانار:

أل - آللر / ائو - ائولر / جوجه - جوجه لر /

قالین حرفلی کلمه لر، لار ایله جمع باغلانار:

آلما آلمالار / آعاج آعاجلار / قیز قیزلار / اوغلان اوغلانلار / کتاب کتابلار /

بونلاری جمع باغلایین:

اوتاق / دوه / تویوق / سو / گۆزهل / یاخشی / پیس / دووشان / کپه نک / چیچه ک / گول / تبریزلی /

تهرانلی / اورمولو / شیرین / آجی /

آد حاللاری

آد فاعل و مفعول اولا بیلر. فاعل اولاندا، ساده صورتده ایشله نر. آنجاق مفعول حاللاری بونلاردیر:

۱. یئرلیک حالی

بو سوال قارشیندا گلر: هاردا؟ نه ده؟ کیمده؟

جوایندا دئییریک: تبریزده، تهراندا، کوچه ده، خیاباندا

اؤده، چمنده، گولده، بازاردا، آغاجدا،

احمدده، سولمازدا،

بونون علامتی ایکی دیر: ده ، دا. اینجه لی کلمه لرده - ده -، قالین کلمه لرده - دا - اولور.

۲. چیخیش حالی

بو سوال قارشیندا گلر: هاردان؟ نه دن؟ کیمدن؟

تبریزدن، تهراندا، کوچه دن، خیاباندا

اؤدن، چمندن، گولدن، بازاردان، آغاجدان

احمددن، سولمازدان

علامتی ایکی دیر: دن، دان.

۳. یؤنلوک حال

بو سوال قارشیندا گلر: هارا؟ نه یه؟ کیمه؟

تبریزه، تهرانا، کوچه یه، خیابانا

اؤه، چمنه، گوله، بازارا، آغاجا

احمده، سولمازا

علامتی ایکی دیر: ه ، ا.

۴. تاثیرلیک حالی

بو سوال قارشیندا گلر : هارانی؟ نه یی؟ کیمی؟

تبریزی، تهرانی، کوچه نی، خیابانی

اؤوی، چمنی، گولو، بازاری، آغاجی

احمدی، سولمازی

ضمير

من سن او بيز سيز اونلار

سايى لار

بونلارى اؤيره نين: بير، ايكي، اوچ، دؤرد، بئش، آلتى، يئددى، سگگيز، دوققوز، اون، اون بير، اون ايكي، اون اوچ،
اون دؤرد، اون بئش، اون آلتى، اون يئددى، اون سگگيز، اون دوققوز، اييرمى، اييرمى بير
اوتوز، قيرخ، اللى، آلتيمش، يئتميش، سكسن، دوخسان، يوز
ايكي يوز، اوچ يوز و ... مين، مليون، ميليارد و ...

بير - ايكي	بيزيمكى
اوچ - دؤرد	قاپى نى اؤرت
بئش - آلتى	ساماوار آلتى
يئددى - سگگيز	فرنگيز
دوققوز - اون	قيزمىزى دون
اون بير - اون ايكي	بابامين بؤركى

فعل

هر بیر ایش فعل سایلیبر. گلمک، گۆرمک، آماق، ساتماق و ...
 بونلارا مصدر دئییریک. مصدر علامتی "مک" و "ماق" دیر.
 بونلارین مصدر علامتی هانسیلاردیر؟

گلمک / قاچماق / گئدمک / دانیشماق / سایماق / اوتورماق / سیلمک / یازماق / ایچمک / یئمک /
 فعل، مختلف زمانلاردا صرف اولار: گلیرم، گلهرم، گلدییم، گلهجهیم و ...
 فعلی صرف ائتمک اوچون، مصدر علامتی نی گۆتوروب، بئله صرف ائدهریک:

من گل دی م	بیز گل دی ک
سن گل دی ن	سیز گل دی نیز
او گل دی	اونلار گل دی لر

من قاچ یر ام	بیز قاچ یر یق
سن قاچ یر سان	سیز قاچ یر سینیز
او قاچ یر	اونلار قاچ یر لار

باياتى

عزىزىم قوزو قوربان،
 قوچ قوربان، قوزو قوربان،
 مردىن بىر تىك توكونه
 نامردىن يوزو قوربان.

سو ايچىرن چاناقدان،
 بال سوزولر دوداقدان،
 اوزون گله بىلمىرم،
 سلامىم وار اوزاقدان.

لايىلاى دىدىم ياتاسان،
 قىزىيا گوله باتاسان،
 قىزىل گولون ايچىندە،
 شىرىن يوخو تاپاسان.

قالالار، آى قالالار،
 لاجىن اوردا بالالار،
 آنا بالاسىن وئرمز،
 مگر گوجلە آلالار.

آتالار سۆزۈ: سو آخار، يولونو تاپار.

بو كلمەلەرنىڭ فارسىجاسىنى ئايرىۋېتىڭ:

دوشونجە = اندىشە، فكر	اۋيود = نصيحت، پند
بىلگى = اطلاعات	گولوش = تبسم، خندە
بىلگى سايار = كامپيوتەر	اۋلچو = اندازە، مقياس
دىلك = آرزو	توپلوم = جامعە، اجتماع
باريش = صلح، آشتى	كپەنك = پروانە

بو كلمەلەرنىڭ تور كوسونو ئايرىۋېتىڭ:

پنھان = گىزلى	سازمان = قوراق
انجمن = درنك	سوال = سورغو
يخچال = سۇيۇدوروجو	آجر = كرىپچ
بستتى = دوندورما	ايستگاه = دوراق

آتالار سۆزۈ:

آرپا اكن بوغدا بىچمز

يئل ايلن گلن، يئل ايلن گندەر.

داما - داما گۆل اولار، دادا - دادا ھىچ اولار

مفتون امينى^۱

باخ گۆر نه گۆزل سۆزدى حسين ابن على(ع)دن،
 دونيادا دينيز اولماسا، حرىتيز اولسون.
 ظاليم لرين اوغروندا اگر الدهه گوجوز يوخ،
 كۆنلوزده اولاردان بارى بير نفر تيز اولسون.

حق چاي كيمي دريايه آخىب يول تاپاچاقدير،
 داش آتماقايلا كيمسه اونو چۆندوره بيلمز.
 دونيادا قارانلىقلار اگر بير اولاهام،
 بير ذرهجه شمعين ايشيغين سۆندوره بيلمز.

آتالار سۆزو: عقل باشدا اولار ياشدا يوخ.

^۱ مفتون امينى، چلغداش شاعيردير كى ۱۳۰۵ جى ايلده تبريزده آنادان اولدو. فارسىجا و توركجه شعرلى واردير. اونون توركجه اثرى "اشيقلى كروان" دير.

آذربایجان شعری صمد وورغون^۱

من بیر اوشاق، سن بیر آنا،
 اودور کی باغلییام سانا،
 هانسی سمتہ، هانسی یانا
 هئی اوچسام دا یووام سن سن،
 ائلیم، گونوم، اوبام سن سن.

ائل بیلیر کی سن منیم سن،
 یوردوم، یووام مسکنیم سن،
 آنام، دوغما وطنیم سن،
 آیریلارمی کؤنول جانداں -
 آذربایجان، آذربایجان!

حضرت امام جعفر صادق(ع):

منیم عیب لریمی منہ دییہن قارداشلاریمی چوخ سئویرم.

آتالار سؤزو: ائل بیر اولسا، داغ اوینادار یئریندن!

۱. صمد وورغون آذربایجانین چاغداش شاعیری دیر.

گولمە جەلر

مىلانصرالدىن دىن سوروشارلار: مالا، جنازە آپارانددا تابوتون ھاراسىندا اولماق ياخشى دى؟ دالىسندان توتماق ياخشى دى، يا قاباغىندا؟ ساغ طرفدن ياپىشماق ياخشى دى يا سول طرفدن؟
ملا دئدى:

تابوتون ايچىندە اولمويون، ھاراسىندا اولورسونوز اولون.

بىر گون بىر كىشى مىلانصرالدىن قايسىنا گلير و دئىير :
خوجا، ائششە گىنى منە بورج وئر. صاباح گتيرىب وئرەرم.
مىلانصرالدىن دئىير :

ائششە بى قارىم آپارىب شەھرە. صاباح گل، سنە وئرەيم.
بو زامان ائششەك باشلىر آنقىرماغا. قونشو دا بونو ائشىدىر. دئىير :
بس ملا، نىيە يالان دئىيرسن؟ ائششە گىن سسى گلير.

ملا دئىير: سن منىم سۆزومو اينانمىرسان، ائششە گىن سۆزونو اينانمىرسان؟

آتالار سۆزو: يوز دفعە اولچ، بىر دفعە بىچ!

تاریخ درسی

عزیز وطنیمیز ایران قدیم اۆلكه لردن دیر. بیزیم تاریخ ۷۰۰۰ ایل بوندان قاباقدان مدنیت صاحبی دیر. ایراندا نئچه – نئچه مدنیت لر یارانیب و قوم لاری بیرلشدیرییدیر. بو مدنیت لری بئله سایماق اولار:

گوتتی لر

هورری لر

لولوبی لر

اورارتولار

ماننلار

مادلار

هخامنشی لر

اشکانی لار

ساسانی لار

اسلام دینی و مدنیتی

بو مدنیت لر هر بیرى نئچه یوز ایل ایراندا حکومت ائدیپ و بوگون اونلاردان چوخلو اثرلر قالیبیدیر. ایرانی دولاناندا بو اثرلری گؤروروک. زنگاندا، تبریزده، اردبیلده، شیرازدا، اصفهاندا و باشقا شهرلرده بو اثرلر قالیرلار. یوخاریدا آدلاری گلن حکومتلر بیر سیراسی تورک دیللی و بیر سیراسی فارس دیللی اولموشلار. مثلا گوتتی لر، هورری لر، لولوبی لر، ماننلار تورک دیللی اولموشلار. هخامنش لر و ساسانی لار دا فارس دیللی دیرلر. اسلام ایرانا گلدی و عرب دیلی ده ایرانا گلدی. مسلمانلارین دین دیللی عربجه دیر. قرآن دا عرب دیلینده یازیلیمیشدیر.

اسلام ظهور ائدیپ و ایرانی لار مسلمان اولدولار. تورک لر هامی ملت لردن تئز اسلامی قبول ائتدیلر. اؤز لریندن رشادت و شهامت گؤسته ریب، "سیف الاسلام = اسلامین قیلینجی" لقبی آلدیلار.

اسلامدان سونرا ایراندا بو حکومتلر یارانیدیلار:

غزنوی لر

سلجوقی لر

آتایيگ لر

موغوللار

تیمورلار

قره قویونلولار

آغ قویونلولار

صفویه

افشاریه

زندیه

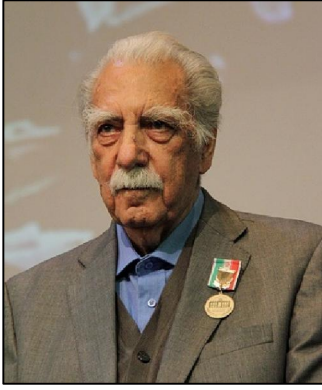
قاجار

پهلوی

اسلامی انقلاب ۳۵ ایل بوندان قاباق غلبه چالیب و بو مقدس مدنیت ایراندا قورولدو.

سىد محمد حسين مۇبىن

سىد محمد حسين مۇبىن تخلص آدى ايله شىمشك ، ۱۳۰۶ جى ايلده تېرىزده آنادان اولدو. ۱۳۲۸- جى ايلده تېرىزىن طيب تېرىز طيب بىلىم يوردوندا تحصيله باشلايب ۱۳۳۴- جى ايل ۲۸ ياشيندا اولاراق تېرىز طيب بىلىم يوردونو بيتىريب ۱۳۴۱- جى ايلدن اولوسلار آراسى ساغلىق تشكىلاتى نىن ماليه سى ايله ايسپانيا، پورتغال، نيجريه و مالى دۆلتلرينده طيب تحصيلىنى تكمىللىشىدى. وطنه دۇندو كدن سوئرا تېرىز ياخىنلىغىن داكى باباباغى منطقه سى نىن چۆللو- يىبابانيندا جوڭام خسته خاناسيندا دوكتور اولان خانىمى ايله بىرلىكده باشچىلىق اتتى. محمد حسين مۇبىن ۸۸ ياشيندا مهر آيى نىن آلتىسى دوشنبه گونو تېرىز شىهرينده حياتا گۆز يومموش بىر گۆن سونرا دوغدوغو شىهرده تورباغا تاپشيريلىب.

قايلار دۇشونده بوزلايان قارام
بولغام، داغلاردان جوشوب آشارام.
قوشولوب چايلارا دنيز اولارام
دالعالار ياراديب داغدان آشارام.

داشلارين بزه يى اينجه بىر گولم
يارپاغيم قايدير چيچه ييم بولود.
حسرتده قورولان خسته بولبولم
اوره ييم يارادير درمانيم اومود.

"شىمشك" ييم شاخارام قارا گنجه ده
دلهرم باغرىنى قارا گنجه نىن
يولچويام گزهرم ايتگين يوللارى
توتارام يىنى يولدان كنجه نىن.

اليفبا

اليفبانى اۆيره ندېم
 ھىچ الېمدەن قويمارام
 ايندى آنا دىلېمدە
 كىتاب لاردان بېلىكلر

تانى بېرام حرفلىرى
 كىتاب ، قلم ، دفتىرى.
 اوخويورام ، يازيرام
 اۆيره نەمەيە حاضيرام.

معلېم

اى حۆرمىتلى معلېم
 ھر كند دە ھر شه ھر دە
 اكدى بېن آغاجلارېن
 دونىادا سنىن كېمى

ھر اورە كدە يئىرىن وار
 سنىن مئىوھلېرىن وار.
 گولو چېچەيى سولماز
 بارلى حىات تاپىلماز.

«بختيار وھابزادە»

سیزه سوغات گتیرمیشم^۱

سیرین سولو بولاقلاردان یاشیل یارپاق بوداقلاردان
لاله رنگلی یاناقلاردان بال سوزولن دوداقلاردان
سیزه سوغات گتیرمیشم

گوئی خزرین کناریندان گؤزهل اودلار دیاریندان
ساوالانین وقاریندان کور اوغلونون نگاریندان
سیزه سوغات گتیرمیشم

قوچ نبی نین هجریندن ستار خانین هنریندن
شهریارین شهریندن دان اولدوزلو سحریندن
سیزه سوغات گتیرمیشم

قهرمانلار امگیندن آنامین قان اوره گیندن
خان چوبانین چوره گیندن یاشیل یامین چیچه گیندن
سیزه سوغات گتیرمیشم

۱. بو شعر، آذربایجانین چاغداش شاعیری محمود دست پیش، "واله" تخلصو ایله تانینان شاعیردیر.

اولو داغلار دره سیندن اووچوکسن بره سیندن
 کهلیکلرین فره سیندن چالغام اینک کره سیندن
 سیزه سوغات گتیرمیشم

قاتار- قاتار دورنالاردان یاشیل باشلی سونالاردان
 خوش ناخیشلی هانالاردان آغ بیرچکللی آنالاردان
 سیزه سوغات گتیرمیشم

یوردومون ساز آوازیندان ساری تئلر قوتازیندان
 گنجهلرین آوازیندان محنت چکن آرازیندان
 سیزه سوغات گتیرمیشم

آذربایجان داغ داشیندان سهند کیمی سیرداشیندان
 یامان گونون قارداشیندان قورقود دده مین یاشیندان
 سیزه سوغات گتیرمیشم

وطنیمیز ایرانی تانیاق

ایران اۆلكه‌میزین آدی دیر. ایران آسیادا اولور. اۆلكه‌میزین قونشولاری بونلاردیر:

قوزئیده آذربایجان جمهوروسو، تورکمنستان، روسیه و خزر دنیزی

گونئیده فارس کورفیزی (خلیجی) و عوممان دنیزی

دوغودا افغانستان و پاکستان

باتیدا تورکیه و عراق

ایرانین ۳۱ اوستانی وار. هر بیرینین بیر گۆزل لیگی وار. بیر دنیزی قیراغی، بیر اورمانلی، بیر اوجا داغلی، باشقاسی چاپیرلی دیر. هر بیریده نچه تاریخی آبیده‌لر و گۆرمه‌لی یئرلر وار. تانری نین دۆرد فصلی نی بوردوموزدا گۆرمک اولار.

اۆلكه‌میزده اوجا داغلار، سولو چاپلار، گئیش چۆللر و بۆیوک باییرلار وار.

داغلار بونلاردیر: البرز، سیلان، زاگروس. ایرانین ان اوجا زیروه‌لری دماوند، سیلان، دنا، آلا داغ دیرلار.

چاپلار: ارون، دز، قیزیل اۆزن، سفیدرود، زاینده رود، آجی چای

دونیانین بۆیوک گۆل‌لریندن بیر اولان و آچیق سولارا یولو اولمایان دنیز، خزر دنیزی دیر. ایران ایچه ریسینده اورمو دنیزی یا اورمو گۆلو دونیانین ایکینجی شور دنیزی سایلییر.

وطنیمیز چوخ سولو بیر اۆلگه دگیل، بیر بۆلگه‌لرده و بیر متردن یوخاری یاغیش یاغیر، بیر سیرا بۆلگه‌لرده چوخ آز یاغیش واردیر. بۆلگه‌لرین بیر سیراسی ایستی و قالانی سویوق اولور. وطنیمیز بوللو نعمت‌لر ایله دولودور.

اکینچی لیک ایله دونیانین ان یئمه‌لی و دادلی یئمیش‌لری اله گلیر.

ایرانین باشکندی تهران دیر و بۆیوک شهرلریندن تبریز، مشهد، اصفهان، شیراز، اهواز و کرمانی سایماق اولار.

زنگان

زنگان ایرانین قوزئی باتی سیندا اوجا داغلار، گۆی - چمنلی باغلار و چۆللر اورتاسیندا، بوللو سولار - چاپلار، گۆزل یایلاق لار ایله جان بسله یین بیر بۆلگه دیر. انسانلاری چالیشقان، ایشله یین، مهربان و قوناق سئور انسانلاردیرلار. بورادا اکینچی لیک، داوار ساخلاما و صنعتی بیر ایالت ساییلیر. بۆیوک کارخانالار، گنیش تارلالار واردیر.

زنگان ولایتی نین باشقا شهرلری بونلاردیر: ابهر، خرمدره، قیدار، مانیشان و تاریخیم. بو شهرلرین هامیسی گۆزل و گۆرمه لی یئرلر ایله دولودور.

انسانلاری یوزه یوز مسلمان و تورک دیللی دیرلر. بورادا بیر چوخلو تاریخی آبیده لر وار. او جمله دن سلطانیه مسجدی، چلبی اوغلو خانقاهی، پالتار یووان ائوی (رختشویخانه)، گۆزل موزه لر، اسکی بیر بازار، اژدهاتو، امامزاده - لر، بهستان قالاسی و گۆرمه لی مدرسه لری وار.

زنگاندا ائلاتلار دا وار، بونلاردان ائل سئون، اوصانلو، مقدم، بیات، خدا بنده لو و افشار ائللری نی آد آپارماق اولار.

قیزیل اوزن چایی بیزییم بۆلگه دن کئچهرک بیر چوخلو باغلاری، تالالاری سوواریب و بۆلکه میزی آباد ائدیر. باشقا چاپلاردان زنگان چایی، ابر چایی نی آد آپارماق اولار. قیشدا هاواسی سویوق اولورسا دا، گۆزل و سرین هاواسی باهاردا و یایدا انسانا جان باغیشلا ییر.

ایران بیلگین لری

ابونصر فارابی

ابونصر محمدبن محمدبن ترخان بن اوزلوغ، فارابی آدینا مشهور اولموش، ۲۵۷ هجری ایلینده فاراب شهرینده دونیايا گلدى. ابن ابى اصیبعه دئیر: "آتاسی تورکایدی. بیر تورک خانیم ایله ائولندی و تورک قوشونوندا امیر اولدو. فارابی فلسفه اوخوماقدان قاباق فاراب شهرینده قاضی لبق ائدیردی". یوخاریدا کی یازیلاردان معلوم اولور اونون آتاسی، باباسی و آناسی دا تورک ایدیلهر. باباسی آدی اوزلوغ و آتاسی ترخان تورک آدلاری دیر.

فارابی تکجه ایراندا یوخ، تمام اسلام دونیاسیندا بیلیم و فلسفهده بیر نابغه دیر. دنیا بیلگین لری هله ده اونون کتابلاریندان یارارلانیرلار. او ۷۰ دیل بیلیردی. شک یوخدور کی تورکی، فارسی و عربی نی ده یاخشی بیلیردی. فارابی بیر زمان سارایدا اولموش و سارای اونا حورمت بسله بیلیردی و اثرلری اللرده گزیردی. فارابی چوخ ساحه لرده اثرلر یازدی، حتا سیاست حاققیندا دا کتاب یازدی، آنجاق اؤزو سیاسته داخل اولمادی. فارابی مسلمان بیر بیلگین دیر. ابن سینا اونو اؤز اوستادی سانیر و ابن رشد اؤزونو اونون شاگردی بیلیر. ابن سینا دئیر: من ارسطونون مابعدالطبیعه اثرینی ۴۰ دؤنه اوخودوم و دوشونمه دیم. تکجه بیر دؤنه فارابی نین مابعدالطبیعه سینی اوخودوم و بوتون چتین لیک لر منه حل اولدو.

بوگون فارابی دان ۳۰ اثر الده دیر. اونون اثرلری چئشیدلی قونولاردا – او جمله دن دیل، منطق، الهی بیلیم، فقه، کلام، طبیعت و موسیقی حاققینده دیر.

فارابی نین فلسفی دوشونجه سی ارسطو ایله افلاطون حکمتی نین نتیجه سی دیر و اسلام دینی نین ۱۲ امام – شیعه لیک ایله قاریشیق دیر. فارابی مدینه ی فاضله یا آرمان شهر یا خود اوتوپیا – یانی ایده آل بیر دنیا اوچون چالیشیردی و بئله بیر توپلومون اؤزلیک لرینی یازیر. فارابی ۳۳۸ هجری ده دمشق شهرینده وفات ائتدی.

شهاب الدین سهروردی

شهاب الدین ابوالفتح یحیی بن سهروردی ۵۴۹ هجرتده زنگان ماحالی اولان سهرورد قصبه سینده آنادان اولدو. اونون شهرتی اسلام طریقت لری آراسیندا اشراقیه ادلی بیر طریقتین قورماسی دیر. اشراقیه آدی ایله شهرت قازانان بو طریقت، اسلام فلسفه سینده دؤرد مهم طریقتلردن بیریدیر. شیخ اشراق ۴۹ جلد کتاب یازمیشدیر کی بوگون ده دنیا بیلیم یوردلاریندا اوخونور. اونلاری ان ده یرلیسی "حکمه الاشراق" دیر کی دنیا دیللرینه ترجمه اولوب و بوگون دونیانین دوشونجه لی عالیملری اونو اوخوماقدا لذت آپاریرلار. شیخ شهاب الدین ۵۸۷ ایلینده جانی دین یولوندا قوربان وئردی و شهید اولدو.

شیخ شهاب الدین فلسفه دن علاوه، اؤز نظرلرینی ادبی شکلینده ده یازمیشدیر. او، اوچ دیلی بیر نابغه دیر. فارسی، عربی و تورکو اثرلر یازمیش و بوگونه کیمی اسلام دونیاسیندا اؤز نه یئر ساخلامیشدیر. او دوشونجه لرینی داستان و شعرلینده دیری ساخلامیش و مریدلرینه چاتدیرمیشدیر. شیخ اشراق علم قازانماق اوچون دونیانی گریب، ماراغا، اصفهان، دیار بکر، شام و عتبات شهرلرینی گزیب، دولانیب دیر و بؤیوک اوستادلارین محضریندن درس آلیب دیر. بوگون اونون اؤلومونده ۸۰۰ ایل کئچیر، ولی دوشونجه لری هله ده دیری دیر.

علی اکبر صابر

ادبیاتیمیز تاریخینده صابر، شعره تامامیله یئنی بیر روح، یئنی حیات، یئنی مضمون، یئنی کسر گتیردی. شاعر فهله لرین حقوقونو، آزادلیق و سعادتلی اوغروندا مبارزه سینه قاریشدیغی، اونون شعرینی نجات وئردی، خالق اونو آلیشیلادی و قارشیلادی. فهله لره مراجعتله نه گۆزهل شعرلر کی دئمهدی؟! و طنز یولو ایله نهایت فهله لری اؤز حقلرینه صاحب اولدوقلارین، اله گتیرمه یینی دوشوندوردو. سونرا ظلمه، ظالمه قارشى نه سرت بیر دیل ایله توخوندو! بوتون ظالم، حاکم لر، شاهلار، اونون شعریندن قورخورلار، موهومات حافظلری قورخورلار، آنجاق شاعر دایانمیر بوتون صنف لره اشاره ائدیر، حتا تانریبا اوز توتاراق بوتون محافظه کار، ارتجاع قوه لری توراسالیب هده له بیر:

داش قلبی انسانلاری نئیلیردین الهی؟

شعرینده بونو آیندینجاسینا گؤروروک. ارتجاع قوه لری کئف چکن گونلری نی آلدن وئیردی. صابیر دئیر:

آخ، نئجه کئف چکمه لی ایام ایدی

اوندا کی اولاد وطن خام ایدی

اؤز حق مشروعی نی بیلمزدی ائل

چهره ی حریتنه گولمزدی ائل

غزئته یه – ژورنالای ایلمزدی ائل

داییم ائشیددیک لری اوهام ایدی

آخ، نئجه کئف چکمه لی ایام ایدی!

بو یئنی فورما و یئنی مضمونو گتیره ن مکتب و اونا آرخالانان شاعرلر – او جمله دن صابر بونا اینانیرلار کی داها قورو نصیحت و موعظه، ائتکی سیزدیر؛ بوگون تکجه دیل یاراتماق، شعر سؤیله مک تکجه ادبی باخیمدان یوخ، بلکه اجتماعی تأثیرینی نظرده آلماق دیر. بئله لیکله شاعر سؤزلری گره ک خالقین حرکتینده، رفتاریندا اؤز تأثیرینی گؤسترین. او تنقید یولونو توتاراق ساده تنقیدی ده ایسته میر، بلکه ائله تنقیدلر یازیر کی تنقید اولونان آل – آیاغینی ایتیریب، رفتاریندان آل چکسین، ائله اونا گؤره آشاغیدا کی شعر یازیر:

ایندی آداملار دییه سن جین دیلر

جین نه دی، شیطان نه دی، بی دین دیلر

لاپ بیزی اوسارلا دیلار، میندیلر
آی کئچن ایام، اولاسان ایندیلر ...

مرتجع قوه لرین کئچه جه گه باغلان دیق لارین و بو گونلو تحولاتا دوشمنلیک لرینی آچیقلا بیر. بئله انسانلار نه
اتمه لی دیرلر؟ بو شعرین قارشیندا دایناماق اولارمی؟ بئله دیر کی صابیر انقلابی حرکت لر باشلا دیقدا ظالم لر
تمثیلی اولان «میر هاشیم» آدلی بیرینی بئله خطاب ائدیر:

دورما، گۆتور قاچ باشینی، میر هاشم!
بو شعر، باشقا مرتجع قوه لره خطاب دا دوز دور. بورادا دئییر:
سن او دئییلدین می ائنده قیام

سجده ائده ردی سنه یکسر عوام؟
ایندی اولار دا آییلیب بالتمام
قیلمادی هئچ یئرده سنه احترام

آدی جماعت داشینی، میر هاشیم ...
دورما گۆتور قاچ باشینی میر هاشم!
یاردی می ستار باشینی میر هاشم؟

بو شعر تکجه میر هاشیم و بیر آداما قارشی دئییل، بلکه بوتون انسانلاری نظرده آلیر و اجتماعی او یانیشین
پارلاق منظره لریندن بیرینی وئره ن نمونه دیر. صابر انسانلارین او یانمالارینا و دوشونجه صاحبی اولمالارینا اینانیر
و ظالم، مرتجع قوه لری خالقین او یاقلیغیندان قور خودور. دئییر:
بیر واخت اولار تانیر سنی هر کس!

صابرین لیریک شعرلری واردیر کی کلاسیک ادبیاتیمیزین داوامی اولاراق، بو ساحه ده یئنی لیک
گتیرمیش، اونو درینلتمیش و گئیشلندیرمیشدیر. صابرین لیریک شعرلرینده آیدینجاسینا گۆرونور کی شاعر بدیعی
تفکور صاحبی و اینجه ذوقلو بیر انسان دیر. اونون لیریک شعرلری نین هامی سیندا داواملی بیر بدیعی منطق واردیر:

ایسته سن کۆنلوم کیمی زلفون پریشان اولماسین
اول قدر جور ائت منه، آه ائتمک امکان اولماسین.
و آیری بیتده بئله دئییر:

قویما اغیار ائله سین کویینده جولان، ای پری!
اهریمن لر مالک ملک سلیمان اولماسین
آشین روینده افعی تک سانیب گیسولرین
طُرفه جادودور کی، مار، آتشد سوزان اولماسین!

دوغروسو بودور کی بئله غزللرده فضولی شعرمکتبى نین خوش صداسى گلیر. آیرى بیر غزلینده بئله اوخویوروق:

سیل طعن اؤیله تمؤجله آیب دور و بریم

بنزهرم بیر قوجامان داغه کی دریاده دورار.

دؤیسه ده جانیمی منیلرجه ملامت لپهسى

زورق همتیم اولکی تمناده دورار.

نه غم، اوغراتسا دا بیر گون منی اینفایه زامان

من گنده رسمسه مرامیم یئنه دنیاده دورار.

شاعر کهنه عادت و قایدالارین حکم سوردویو بیر زاماندا حساس آداملارین و متفکرلرین چکدیگی اجتماعی اضطراب و کدرینی ترنم ائدیر. زامانین دورومو چتین له شه رک شاعر درین مفکوره لی، الی قلملی انسانلاردان اوموب- کوسور. او، دوشونجه لی انسانلارا خطاب ائده رک اونلارین وظیفه لرینی خاطر لاییر:

ای سخن دانان، بو گونلر بیر هدایت وقتی دیر

اولفت و اونسیته دایر خطابت وقتی دیر

بئله شعرلرین آردیجا، ستارخان کیمی ملّی قهرمانا خطاب یازیر:

بهجتیم، عیشیم، سروروم، وجدیم امرارانه دیر

آفرینیم همت والای ستارخانه دیر.

صابر گنت به گنت خالقین غفلتی نی گؤروب، داها لیریکاسینی، تنقیده ساری یؤنلدر و بئله دئییر:

ترپنمه، اماندیر بالا، غفلتدن آییلما

آچما گؤزونو، خواب جهالتدن آییلما

لای لای بالا لای لای.

یات قال دالا، لای - لای.

زمخشرى

ابوالقاسم زمخشرى بىرىنجى قرآن تفسىرىنى يازان بۇيوك عاليم دىر. اوندان آرتىق بىر تانىمىش تورك بىلگىنى دىر. او، ۴۵۳ ھجرى ايلينده زمخشر شىرىندە آنادان اولدو. ياخشى درس اوخودور و سونرا مكەيە گتتى. او زمانىن بىللم لىرىنى اۇيرەنىپ و شىهرت قازانمىشدى. اونون الكشاف كتابى اسلام دونياسىندا ان تانىمىش بىر اثر دىر و چوخلو دىللره چئور يلىيدىر.

زمخشرى نىچە ايل مكەدە تانرى نىن ائوى نىن ياخىنلىغىندا قالىپ و اونا گۆزە جارالله – يانى تانرى قونشوسو لقبىنى آلمىشدىر. زمخشرى چوخلو كتابلار يازىپ، آنجاق ايكى اثرى چوخ مشهوردور: بىرى الكشاف دىر كى قرآن تفسىرى دىر و عربجه يازمىشدىر. ايكىنجىسى مقدمه الادب كتابى دىر كى ايكى دىللى فرهنگ يا لغت كتابى دىر. عربجه كلمه لىرى و تور كوجه ترجمه لىرىنى وئرمىشدىر. زمخشرس بو اثرده چاليشىر عرب دىلىنى تورك مسلمانلارا اۇيرتسىن. زمخشرى بو كتابى ۵۱۶ ايلينده سلجوقى سلطانى اولان اتسىز اوچون تقدىم ائدىر. بو كتابدا چوخ گۆزل ايضاحلار وئرىر و هم عربجه و هم تور كجه گۆزل سۆزجوكلر يازىر. بىر نىچەسىنى اوخويون:

مكتب = اوغلان اوخور يئر

تاوان = ائوين كۆكەسى

شرق = گون دوغار يئر

غرب = گون باتار يئر

مسافر خانه = قونوقلوق ائو

مطبخ = آش بيشىرقو يئر

و.....

زمخشرى توركلرى و تورك مسلمانلارى تعريف ائدىر و عربجه اونلارا شعر و مدحيه لىر يازىر. او، ۵۳۰ ايلينده دونيادان گۆز يومور.

ثقه الاسلام

مشروطه انقلابیندا، عالم لرده خالق ایله برابر استبدادین قارشیندا دایانیب و جانلارینی بو یولدا قوربان وئریبلر. بؤیوک انقلابی عالم لرین بیرسی ده میرزا علی ثقه الاسلام دیر کی عاشورائین ۷۳ جو شهیدی لقبینی قازانمیشدیر. ثقه الاسلام اولو بیر علم آدمی، عالم، فقیه، شاعر، یازیچی و درین دوشونجه لی بیر انسان ایدی. مشروطه غلبه چالاندان سونرا، مشروطه نی قوروماق و یاد ملت لری - اشغالچی لاری آنا یوردوندا ائشیکه چیخارماق، ثقه الاسلام کیمی، شیخ محمد خیابانی کیمی عالم لرین بوینونا دوشور. روس اشغالچیلاری،

مستبد حاکم لردن مدافعه و اؤز منافعی ساخلاماق اوچون تبریزه سوخولموش و هله ده بورانی بوراخمیردیلار. اشغالچیلار، استعمارچی لار و مستبد حاکم لار ال بیر اولوب، خلقی انقلاب ثمره سیندن بهره سیز ائتمک اوچون چالیشیردیلار. بئله بیر زماندا، ستارخان و باقرخان تبریزدن تهرانا چاغیریب، تبریزی رهبرسیز ائتمیشدیلر. روس کونسولخاناسی دا تبریزی بوش گۆره رک انقلابچی لاری توتوقلایب آرادان قالدیرماق اوچون مئیدانا گیریر. تبریزده قورولان غیبی مرکزین لیدرلرینی توتماق و خالق رهبرسیز قویماق، روسیا کونسولونون ایلك وئرلیش لریندن ساییلیردی. بو زمان علی مسیو، ثقه الاسلام، شیخ سلیم، ضیاء العلماء، صادق خان الملک، آقامحمد قافقازلی و آقا محمدخان توتولورلار، آنجاق علی مسیو آرادان چیخیب توتولما ییر، روس اشغالچیلاری اونون ایکی یئنی یئتمه حسن (۱۴ یاشلی) و قادر (۱۷ یاشلی) اوغلانلاری توتور و هامیسینی ۱۳۳۰ ایلین محرم آیی نین عاشورا گونونده تبریزده دارا چکیر.

ثقه الاسلام ۱۲۳۸ ایلینده تبریزده آنادان اولوب، ایلك تحصیلینی تبریزده بیتیرندن سونرا قوم شهرینه کؤچوب علم و فقه تحصیلینی اوخویور، سونرا عتبات عالییه گئدیپ و ۹ ایل تامام اورادا اصول، فقه، حکمت، کلام، ادبیات، ریاضیات، نجوم، هیئت و تاریخ علم لرینی اؤیره نیب و بیر ده یرلی عالم کیمی اؤز شهری تبریزه دؤنور. مشروطه انقلابیندا جانیندان کئچن بیر بیلگین کیمی خالقین اویانماسیندا چالیشیر. او، هم منبرلرده دانیشیب خلقی اویدیر، هم ده الینده سلاح آلیب استبدادین قارشینا چیخیر. مشروطه انقلابی غلبه چالیر، آنجاق ایسته دیگی هدفله اوغرامیر. یئنه ده عالم لر مشروطه نی قوروماق اوچون آیاغا قالدیرلار. ثقه الاسلام یئنه ده بو قالدیرلاردا اؤن سیرالاردا دایانیر. نهایت روس کونسولو طرفیندن توتولوب و حربی محاکمه اولوناراق، ثقه السلامین

آيرى بىر غزلىندە، يئەندە بىرلىك ماھنىسى اوخويور:
 خىيالىن ياخشى مونس دىر مەنە شام و سحر سنسىز
 كى سنسن، اۆزگە يوخ قلىبمەدە، بىر فەر دگر سنسىز.
 اۆزون گۆردون صلاح كارى، مندن ال چكىب گتتىدىن
 مگر سنسن قالان، غم بىر دە مندن ال چكر سنسىز.
 وطندىن آيرى دوشدون، آيرى دوشدون روح جسمىندن
 گۆزومدىن عشقىلە باھم آخار، خون جگر سنسىز.
 چىخىب ظاھردە الدن دامىن، لاكن يقىنمىدىر
 موافق اولماسىن بو ظلم ايلە حكىم قدر سنسىز.
 گلرسن قورخورام بىر گون، سنى گۆرمك محال اولسون
 گئدەر شايد فراقىندا بو آز نور بصر سنسىز.

ئقەالاسلامىن دىلى چوخ سادە، آخىجى، عىنى حالدا محكم و آخساقسىزدىر. شعرلىرىدىن علاوه، مکتوبلارى دا
 ادبى يۇندىن چوخ دەيرلى دىرلر. بورادا ايكى دىللى اثرلرىن گۆزەل اۆرنكلىرىنى گۆرمك اولور.
 ئقەالاسلامىن تور كجە شعرلىرى ھلەلىك بىر يئره توپلانمايىپ و ديوانى چاپ اولمايىپىدىر، آنجاق اونون مكممل
 ديوانىنى تدوين ائتمك معاصر آراشدىرىجىلارىن بورجودور. اونون رباعىلىرى دە چوخ گۆزەل و اورەيە ياتان دىر.
 بىرئىچەسىنى بىرگە اوخوياق:

ھجراندا كۆنول عشقىلە مجنون اولدو،
 قان آغلادى او، عرصەدە جىحون اولدو.
 بىرتك گئجە كى باخدى گۆزەل گول اوزونە
 گۆز ياشلارى عۆمرو بويو گولگون اولدو.

ھجران گئجەسىندە او قىامتدىن اثر وار
 اوندا او گۆزەل غمزەلى قامتدىن اثر وار
 اصلاكى چاتا مقصدە، مقصودە حياتدا
 ھر كىمدە بىر ذرەجە دەشتدىن اثر وار.

توتماق اولا اوچموش اوخو سعى ايله كماندان
 بلکم ده شکر آلماق اولا چؤل قاميشندان
 فيل بلکه قاريشقا يوواسيندا توتا مسکن
 بونلار اولار، اولماز يئتيشک وصلينه جانان.

ائو اولموش ازلدن داما دک گؤر نئجه ويران
 مسجدلری ميخانه ائديب قورخولو دوران
 اوچدو ائوين، ای خانه خراب، بير نظر ائيله
 صبرين توکه نرمی؟ دئ گؤره ک، ای يانان انسان!

گؤردوبوموز کیمی، ثقه الاسلام رباعی لرینده ده ساده ليکله برابر، دولغون معنا، درين باخیش و دوشونجه لی
 فکرلر ديله گلیر. او، ساده بير شاعر یوخ، بلکه الله آدامی و اسلام بيلگینی دیر و شعرلرینده دالغالانان
 حکمت لی سؤزلردیر. عالمين دنيا گؤروشو شعرلرینده آچيقجاسينا ديله گلیر و ساده شاعرانه بير شیوه ايله
 اوخوجودا ائتکی يارادیر.

ثقه الاسلامدان قطعهلر و تک بیتلرده چوخ واردیر. بونلاردا، شاعر چالیشیب آیری ديللردن اؤیره نیسه ده آنا
 ديلینده تقدیم ائتمک ایسته ییر، او جمله دن بو بیت:

جانى، مالى، شهرتى ترک ائيله مک
 ايلکين آددیم، شرطی دیر سئودا اوچون.
 چوخ احتمال کی فارس ادبیاتیندان آلینمیش اولسون. یا آشاغیداکى قطعهلر:
 گئجه ظلمت، کئچید داشلیق، اؤزوم مست
 قدح دوشدی الیمدن سینمادی اصلا.
 اونو سالم کیم ایسه ساخالادی بؤيله؟
 نئچه جاملار سینیدیر دوشمه دن بوردا.

بو بالا جا قطعهلر، شاعرین حکمتلی سؤزلری واردیر کی غزلده یئرلشمیر. و یا آشاغیداکى شعرى غزل حد دینده
 دئمک اولاردی کی، آنجاق ثقه الاسلام سؤزو اوزاتماق ایسته مییر، سؤز هاردا قورتولورسا شعرى اورادا باغلا ییر:

وصلین گئجه سی قویما سحر گؤز آچسین
 عیشین ائوینی بیر داها ویران ائله مه

يارىن اوزو گون تك بىزه نور ساچمادادىر
گۆيلر گونونه چىخماغى امكان ائلهمه.
طالع قوشو سالمىش باشىما كۆلگه گۆرورسن
بىر بۆيله گۆزهل حالى پرىشان ائلهمه.

مولانا جلال الدین محمد مولوی

مولانا جلال الدین محمد بن بهاء الدین محمد بن حسین الخطیبی مولوی تخلصو ایله شهرت قازانییدیر. او شرق دنیاسی نین تانیمنیش بیر فیلسوفو، ایرانلی بیر شاعیر و بؤیوک بیر عارف دیر. او مثنوی معنوی آدیندا اثریله دنیادا شهرت قازانیب و شعرلری مختلف دیلره ترجمه اولوبدور. مولوب ۶۰۴ قمری ایلینده بلخ شهرینده آنادان اولوب، ۶۷۲ ایلینده قونیهده دنیادان کۆچوب و اورادا قویلا نییدیر. بوگون اونون مقبرهسی دنیا عارفلری-نین زیارتگاهی دیر و هر ایل دنیا عالیملری اونو عزیزله مک اوچون بیر یئره توپلانیرلار.

مولوی هله ۴۰ یاشی دولمامیشدی کی شمس تبریزی ایله گۆروشوب و اونون مریدی اولور. اما شمس اولندن سونرا، مولوی طبیعی حالدان چیخیر و صوفیانه ایشلره قاتیلیر. اوندان سونرا دیر کی شعر یازیر و دنیانین دیرلی اثری اولان "مثنوی معنوی" نی فارسجا یازیر. مولوی نین تورکو اثرلری ده واردیر، اما اصلی شعرلری و چوخلو اثرلری فارسجادیر.

بوگون بیر چوخ ملت لر اونو اؤزلریندن سایماغا فخر ائدیرلر. حقیقت بودور کی بؤیوک انسانلار، تکجه بیر ملت یوخ، بلکه بوتون بشریت فخری ساییلیرلار.

ماه است نمی دانم خورشید رخت یا نه
 بو آیریلیق اودونا نجه جگریم یا نه؟
 مردم ز فراق تو، مردم که همه دانند،
 عشق اودو نهان اولماز، یانا دوشجک جانه.
 سودای رخ لیلی، شد حاصل ما خیلی،
 مجنون بیگی و اویلی اولدوم یئنه دیوانه.
 صد تیر زند دلدوز آن ترک کمان ابرو
 فتنه لی آلاگۆز لر چون او یخودان او یانه.
 ای شاه شجاع الدین شمس الحق تبریزی
 رحمتدن اگر نولا بیر قطره بیزه دانه.

شیخ عزالدین حسن اوغلو

ایران تورک شاعیرلری نین ایلیک شاعیرلریندن شیخ عزالدین حسن اوغلودور. بوگونه قدر حسن اوغلودان تکجه نئچه غزل اله گلیب، آنجاق همین شعرلر گوسته ریر کی گوجلو بیر شاعیر و دوشونجه لی بیر عالیم ایدی. او خراساندا اسفراین شهرینده دونیا یا گلیمیش و اورادا دا دونیادان کوچموشدور.

حسن اوغلو ۱۰۰ ایلدن آرتیق عمر سورموش و نهایت ۶۵۸جی ایلده دونیاسینی دهیشمیشدیر. تذکره لر حسن اوغلودان احتراملا آد آپاریرلار. او، تورکو شعرلرینده "حسن اوغلو" و فارسی شعرلرینده "پورحسن" تخلص ائدیردی. ایندی بیر غزلینی بیرگه اوخویاق:

آپاردی کونلومو بیر خوش قمر یوز جانفزا دلبر
 نه دلبر؟ دلبر شاهد، نه شاهد؟ شاهد سرور.
 من اولسم بس بت شنگول صراحی ائیلمه غلغل
 نه غلغل؟ غلغل باده، نه باده؟ باده ی احمر.
 باشیمدان گتتمدی هرگز سنونله ایچدیگیم باده
 نه باده؟ باده ی مستی، نه مستی؟ مستی ساغر.
 شها، شیرین سوزون قیلور مصرده بیر زمان قاصد
 نه قاصد؟ قاصد قیمت، نه قیمت؟ قیمت شکر.
 توتوشما یینجا در آتش بیلورمز خصلت عنبر
 نه عنبر؟ عنبر سوزش، نه سوزش؟ سوزش مجمر.
 ازلده جانیم ایچینده یازیلدی صورت معنی
 نه معنی؟ معنی صورت، نه صورت؟ صورت دفتر.
 حسن اوغلو سنه گرچی دعاچی دور ولی صادق،
 نه صادق؟ صادق بنده، نه بنده؟ بنده ی چاکر.

عمادالدین نسیمی

عمادالدین نسیمی آذربایجان ادبیاتیندا بؤیوک افتخارلی سیمالاردان دیر. اونون یاشاییشی و اوچ دیلده یازدیغی شعرلری همیشه لیک یادلاردا قالا جاقدیر. نسیمی اوچ دیلده دیوان صاحبی دیر. آذربایجانلی اولدوغو اوچون اکثر شعرلری تورک دیلینده اولموش، بیر زامان ایرانین ایچهریسینه گئدهرک فارسیجا شعرلر ده یازمیش و حافظ غزللریندن استقبال اتمیش و نهایت عرب دیللی شهرلرده یاشامیش و عرب دیلینده ده شعرلر سؤیله میشدیر. نسیمی ۸جی یورایلده حیات سورموش و امیر تیمور زمانیندا حروفیه آدلانان طریقتده اؤز مبارزه سینی داوام وئرمیش و نهایت اؤز ایمانی و عقیده سی یولوندا شهید اولموشدور. او ۷۴۷ ایلینده دونیا یا گل میش و ۷۹۸ ایلینده شهید اولموشدور. دیوانی باشا ۱۲ امام مدحینده اولموش و بیر شیعه کیمی فعالیت اتمیشدیر.

جانہ سن جانداں نہ کیم گلہ چکرلر آغریماز
حق بیلور بیر نوش ایچون بیر نیش اولارلار آغریماز.
شہا مہریندن می دیر یا آشنالیکدنمیدیر
جیسمیمی سرتا قدم مین کز سویارلار آغریماز.
فتوا سیندان زاهدین ناحق منی گر سویسالار
غم دگل سندن شہا گرچک نظرلر آغریماز.
شیشہ می چون داشہ چالدیم، حقی اظهار ائیلہدیم
چشم احوال آغریدی، صاحب بصرلر آغریماز.
زاهدین بیر بارماغین کسسن دؤتر حقدن کتچر
گؤز بو گرچک عاشقی سرپا سویارلار آغریماز.
جہل نامردین قاچان میدان گونونده یئری وار
ار بیلور میدان قدرین کیمقدرلر آغریماز.
سویون ای مردار سلاخلار نسیمی نین تنین
بونجا نامردی گؤزون بیرار قیارلار آغریماز.

سلطان شاعیرلر و اوچ دیللی شاعرلر

آذربایجاندا بیر چوخلو سلطانلار عینی حالدا شاعر ده اولموشلار. بو سلطان شاعرلردن شاه اسماعیل صفوی "خطایی"، سلطان احمد برهان الدین، جهانشاه قره قویونلو "حقیقی"، سلطان حسین بایقارا "حسینی" و اونون وزیر اعظمی امیر علی شیر نوایی دان آد آپارماق اولار. بو سلطانلار اکثرا اوچ دیلده شعر یازمیشلار و آذربایجاندا اوچ دیللی شاعرلرین سایبسی داها آرتیق دیر.

اوچ دیللی شاعرلردن آد آپاراندا باشقا شاعرلری ده سلطان شاعرلره آرتیرماق اولار. او جمله دن عمادالدین نسیمی، قاضر برهان الدین، مولانا فضولی، حکیم هیدجی نی اونودماق اولماز. بورادا حکیم هیدجی دن بیر عرفانی شعر اوخویاق:

گوگولوم دوتولوبدور بیری یوخ دیل بیلن اولسون،
 آچ بو قاپینی منزله شاید گلن اولسون.
 بس آغلادیم اولدو جیگریم قان، یئتیر الله،
 بیر کس گوژومون یاشینی اوزدن سیلن اولسون.
 یولداش منه چوخدور دولانیم عالمی شاید،
 بیر کیمسه تاپیم دردیمه درمان قیلان اولسون.
 اوخ هر نه ایتی اولسا، گمان ائیلهمه شخصین،
 دونیاده شماتت کیمی باغرین دلن اولسون.
 الله بو شهین بختی دؤنوب تختی دولانسین،
 موشگول بونون عهدینده دوداغی گولن اولسون.
 ای مایهسی، آز چوخ ائلهمه ناله و فریاد،
 سن دردیوی دی، بلکه دواسین بیلن اولسون.

مولانا فضولی دن بیر غزل:

